O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • www.uzas.uz • 2010-yil, 8-yanvar • № 2 (4037)

МУҚАДДАС БУРЧ

14 январ — Ватан ҳимоячилари куни

Мамлакатимизда умумхалқ байрами сифатида нишонланадиган Ватан ҳимоячилари куни яқинлашиб келмоқда. Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур, Захириддин Муҳаммад Бобур сингари буюк саркардаларимизнинг шон-шавкати, жасорат ва мардликлари озод Ўзбекистоннинг бугунги Ватан ҳимоячилари учун ҳам бебаҳо меросдир.

Мустақиллик йилларида давлатимиз раҳбарининг ташаббуси, халқимизнинг хоҳиш-иродаси билан шаклланган миллий армия ёшларимиз учун жисмоний ва маънавий чиниқиш, шахс сифатида камол топиш, замонавий ҳарбий ва техник мутахассисликларни эгаллаш, ҳаётда бўладиган турли мураккабликларни матонат билан енгиш борасида ўзига хос мактабга айланди. Шу маънода, бугун мамлакатимиз Куролли кучлари сафида хизмат қилиш ҳар бир йигитнинг орзусидир.

Ҳарбий хизматчиларимиз ўзларининг она-Ватан, халқ олдидаги муқаддас бурчини теран англайдилар. Президентимиз такидлаганидек: "Бугун барчамиз қандай мураккаб замонда яшаётганимизни яхши тушунамиз. Халқаро террорчилик, экстремизм, кўлами тобора кенгайиб бораётган наркоагрессия каби бало-қазолар мамлакатимизнинг ҳозирги куни ва келажаги учун жиддий таҳдидга айланмоқда... Бундай вазиятда барчамиз доимо ҳушёр ва сергак бўлиш, янги куч ва имкониятларимизни сафарбар этган ҳолда, Қуролли кучларимизнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш нақадар муҳим аҳамиятга эга эканини янада чуқурроқ англаймиз".

Ҳарбий хизмат ҳақида гап кетганда собиқ шўролар тузуми даврида йигитлик бурчини ўтаган оталардан, акалардан сўраб билганимиз шуки, у даврларда Ватан тушунчаси ниҳоятда мавҳум ва ноаниқ эди. Улар нотаниш маконда, оғир иқлимли минтақаларда узоқ муддатта ҳарбий бурчни ўташга мажбур бўлишган. Истиқлол туфайли туғилиб ўсган она-Ватанимиз ҳудудида сарҳадларимиз дахлсизлигини сақлаш, юртимиз тинчлиги ва осойишталигини таъминлашдек шарафли вазифа бугунги авлодлар зиммасига тушди. Шундай масъулиятли бурч билан хизмат қилаётган ватандошларимизга ҳавас қилсак арзийди.

Байрам муносабати билан нафақат ҳарбий қисмларда, балки олий ва ўрта махсус таълим муассасаларида, мактабларда, ҳатто болалар боғчаларида қизиқарли учрашувлар, кечалар ташкил этилиб, Ватан туйғуси, Ватан ҳимояси, йигитлик бурчи ҳақида ёшлар иштирокида давра суҳбатлари ўтказилаётгани, айниқса, қувонарлидир. Ватанни ҳар кўнгилда, ҳар оилада, ҳар маҳаллада, сўз ва амалларимизда, урф-одатларимизда, орзу-ниятларимизда ҳимоя қилмоғимиз даркор. Ватанни асраб-авайлаш Ватан манфаатларини эъзозлашдан бошланади. Шу маънода оддий ишчи ёки талаба, муҳандис ёки шифокор ҳам, ҳеч муболағасиз, Ватан ҳимоячисидир. Негаки, Ватаннинг ҳар қарич ерини, ҳар томчи сувини, ҳар ноёб гиёҳини, осори-атиқаларини, тили ва тарихини асрамоқ даркор. Зеро, Ватан ҳимоячилари куни — мамлакатимизда умумхалқ байрами сифатида нишонланаётганининг боиси ҳам шунда. Сарҳадларимиз дахлсизлиги, мамлакатимиз ва бутун минтақада тинчлик-тотувликни таъминлай оладиган, ёвуз кучларнинг ғаразли ният ва хуружларини бартараф этишга қодир армия мавжуд экан, ҳаётимиз ҳамиша осуда, осмонимиз мусаффо бўлади.

Азиз МАТЁҚУБОВ,
капитан

А.АБДУЛЛАЕВ ва А.ЕҚУБОВ (ЎзА) олган суратлар.

Ҳар сафар театрларимизда янги мавсум бошланиши арафасида ўтган мавсумда амалга оширилган ишларни, саҳна юзини кўрган асарлару ўтказилган анжуманларни сарҳисоб қилар эканмиз, кундалик ҳаётимизда биз илғаб улгурган ва улгурмаган ўзгаришларнинг театр саҳнасига қандай кўчганлиги тўғрисида ўйлаб қоламиз. Тан олиш керак, истиқлол даврида юртимизда ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий ҳаёт шу қадар тез, шиддат билан илгарилаб бормоқдаки, уни кузатиш, қаламга олиш ва саҳнага олиб чиқиш ижод аҳлидан маҳорат ва фидойилик билан бирга, профессионал тайёргарликни ҳам талаб қилади.

НАВҚИРОН АВЛОД НАМОЙИШ ЭТАДИ

Бу эса изланиш, ҳаётни кузатиш, мамлакатимизда ва умумжаҳон миқёсида рўй бераётган воқеа ва ўзгаришлар замирида мамлакатимизнинг ўзига хос ўрни ва мавқеини тўғри англаб етиш, уни бутун вужудимиз билан ҳис қилишимизга боғлиқ. Шу нуқтаи назардан айтиш мумкинки, бугунги кунда театр жамоаларида кўзга ташланган энг муҳим хусусият, бу — ижодкорларимизнинг ўзликни англаб, мамлакатимизда рўй бераётган ижобий ўзгариш ва юз бераётган жараёнлар моҳиятини илғаб олаётганларида намоён бўлаётир. Театрларимизга томошабинларнинг аста-секин қайта бошлагани ҳам шундан далолат беради.

Театрларимизда авлодлар алмашинуви кечмоқда. Куни кеча томошабинларни ўзларининг ҳайратомуз санъатлари билан лол қолдирган устоз санъаткорларимиз устоз-шогирд анъаналари асосида эстафетани ёш ижодкорларга беришмоқда. Театрларимизда навқирон режиссёрлар ижод қилишмоқда. Уларнинг атрофида актёр-актрисалар, рассомлар, ҳатто драматургия соҳасида қалам тебратувчилар ҳам кўзга ташланмоқда. Бир сўз билан айтганда, мамлакатимизда янги авлод театри қад ростламоқда. Мустақил юрт ҳавосидан нафас олган, бутун вужуди билан мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотлар руҳида қадам ташлаб бораётган, дунёга жўшқинлик ва шижоат билан тикилиб турган навқирон авлод театри албатта ўз томошабинига эга бўлишига маънавий ҳаётимиз кўзгусига айланишига ишонамиз. Зеро, бунинг учун мамлакатимизда барча шарт-шароитлар муҳайё. Театрларимизнинг моддий-техник базаси кундан-кунга мустаҳкамланиб бораётганлиги, бинолар таъмирланиб, янгилари қурилаётгани, бир неча олий ўқув муассасаларида ёш малакали кадрлар тайёрлаш йўлга қўйилгани, энг муҳими, театр санъати соҳасига давлат миқёсида жиддий эътибор берилаётганлиги ана шу янгиланишга пухта замин бўлиб хизмат қилаётир.

Ўтган 2009 йилда ҳам театр санъати соҳасида кўпгина ижобий ишлар амалга оширилди. Саҳналаримизда 150 га яқин янги спектакл намойиш этилди. Айниқса, "Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили" муносабати билан барча театрларимиз иш режаларини кўпроқ қишлоқ меҳнаткашларига хизмат қилишга қаратдилир. Вазирлар Маҳкамаси томонидан қабул қилинган кенг қамровли дастурга мувофиқ Тошкент шаҳридаги барча театр жамоалари Қорақалпоғистон Республикаси ва барча вилоятларда ўтказилган уч босқичдан иборат "Театр кунлари"да қатнашдилар. Пойтахт театрларининг энг сара спектакллари нафақат вилоят марказларида, балки мамлакатимизнинг энг чекка туман ва қишлоқларида ҳам намойиш этилди. Ўз навбатида, изланувчанлиги билан халқимизга манзур бўлаётган кўпгина вилоят театрлари жамоалари пойтахтимизда ижодий сафарда бўлдилар. Айни чоқда устоз санъаткорлар ҳамда ёш истеъдодлар билан аҳолининг турли қатламлари орасида кўплаб маънавий-маърифий учрашувлар ўтказилди. Бу учрашувлар театр ижодкорлари учун ҳам катта имконият ва мактаб вазифасини ўтади.

Давоми бешинчи саҳифада.

ДЎСТЛИК КОНЦЕРТИ

Ўтган йилнинг сўнгги ойида Тошкент, Хива, Бухорода АҚШдан келган санъаткорлар — Ари Роланд бошчилигидаги Крис Байерс, Заид Нассер (саксофончилар) ва Киту Баллдан (барабанчи) иборат квартет берган концертлар мухлисларда катта таассурот қолдирди.

— Жамоамиз номидан айтишим мумкинки, Ўзбекистон бизни мафтун этди, — деди биз билан суҳбатда Ари Роланд. — Ҳамза номидаги мусиқа коллежида, В.Успенский номидаги лицейда ўқиётган ёш истеъдодлар билан учрашдик. Биз тарихий шаҳарлардаги, гўзал «Туркистон» саройидаги концертларимиз давомида ўзбек томошабинлари билан дўстлашиб кетдик. «Туркистон»даги концертда мухлислар «Алла»ни бизга қўшилиб куйладилар. Ҳеч қачон 900 кишилик хор биз билан бирга куйламаган эди, яна инглиз тилида. Бу жуда ажойиб бўлди. Томошабинларингизга балли!

Биз билан бирга саҳнада бўлган педагог-мусиқашунослар — Илёс Лутфуллаев, Маъмур Олимжонов ва Равшан Асадуллаевлар ижросини кўриб, талабаларга ҳавасимиз келди.

Ўзбекларнинг доира, дутор, ғижжак каби чолғуларини биринчи марта кўрдик ва бу созлар бизнинг мусиқамизни юксак профессионал даражада садолантирганидан ҳайратга тушдик. Ўз навбатида биз ҳам ўз чолғуларимиз билан уларнинг ижроларини қўллаб-қувватлаб турдик.

Томошабинлар бизни "Ажойиб еттилик", концертимизни эса «Икки мамлакат мусиқаси дўстлиги» деб номлаганларидан хурсанд бўлдик. Жуда кўп ёдда қоларли учрашувлар ўтказдик. Таассуротлар ҳақида юртдошларимизга, ҳамкасб ва дўстларимизга ҳали кўп сўзлаб берамиз. Ўзбекистон деган сеҳрли диёрдаги гастролларимиз туфайли гўзал мусиқа ошиғи, ҳаракатчан, меҳнатсевар халқ билан танищдик. Бу ерда мусиқа ва санъат таълимига алоҳида эътибор берилиши бизни мамнун этди. Ана шундай мамлакатда баркамол инсонлар вояга етишига астойдил ишонамиз.

Муаллиф олган сурат

Флора ФАХРУТДИНОВА

БИЗ КУТАЁТГАН АСАРЛАР

Муносабат

2009 йил ҳаётимизнинг барча жабҳаларида чуқур ва ёрқин из қолдирди. Айниқса, Президентимиз Ислом Каримовнинг «Адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор» асари маънавий ҳаётимизда улкан воқеа бўлди. Ушбу асарда Юртбошимиз ёзувчи ва шоирларимизнинг кўнгил кечинмалари, қувончу ташвишларини нақадар теран англаши яққол кўзга ташланади. Асарнинг ҳар бир сатридан хайрихоҳлик, ижодкор билан ҳамдард-ҳамнафаслик туйғусини ҳис этасиз. Бу, юртимиз қалам аҳли ҳамиша ҳукуматимиз ғамхўрлиги, меҳр-муҳаббати, эътиборида эканлигидан далолатдир. Албатта, бундай эъзозу эътибор ижодкорлар зиммасига ҳам улкан масъулият юклайди, ўзларига, асарларига нисбатан янада талабчан ва қатъий бўлишга даъват этади.

Мен бир талабаман. Адабиётга, санъатга ўзимни бир қадар дахлдор деб биламан. Бугунги ҳаётимизни, воқеликни кузатар эканман, замонамиз қаҳрамонлари образини яратиш, уларни адабиёт ва санъат орқали элимизга, айниқса, ёшларимизга кўрсатиш нақадар долзарб эканлигини чуқур ҳис этаман. Зеро, ҳар даврнинг, ҳар замоннинг ўз идеаллари, ўз юлдузлари бўлади. Одамлар, айниқса, ўсиб келаётган навқирон авлод уларга ўхшашга, улардан ўрнак олиб яшашга интилади. Энг муҳими, бундай қаҳрамонларни тўқиб-бичишга ҳеч бир эҳтиёж йўқ. Чунки улар юртимизнинг ҳар бир гўшасида, иқтисодий, маданий ҳаётнинг ҳар бир соҳасида учрайди. Ахир, баланд тоғу тошлардан темир йўл ўтказаётган ёхуд олис-овлоқ адирлар, саҳролар бағрида завод-фабрикалар, кўркам шаҳарлар бунёд этаётган кишилар ким? Давримизнинг, замонамизнинг қаҳрамонлари шулар эмасми? Истардимки, шоиру ёзувчиларимиз кўпроқ юрт кезишса, шаҳару қишлоқларга ташриф буюришиб, фидокор инсонларни излаб топиб, улар ҳақида чинакам бадиий асарлар ёзишса.

Шу ўринда яна бир далилни қайд этиб ўтишни истардим. Пеле, Муҳаммад Али, Марадона каби жаҳонга машҳур спортчилар ҳақида кўп эшитганмиз. Улар ҳақида кўплаб китоблар ёзилган. Шу асарлар асосида қизиқарли ва таъсирчан кинофилмлар яратилган. Афсуски, биз ҳозирча бундай ютуқларимиз билан мақтана олмаймиз. Ҳолбуки, энг нуфузли мусобақаларда муносиб қатнашиб, юрт байроғини дунё узра баланд кўтарган спортчиларимиз жуда кўп. Улар ҳақида ҳозирча салмоқли бадиий асар ёзилгани ёхуд мароқли кинофилм ишланганини кўрмадик. Менимча, Миржалол Қосимов, Муҳаммадқодир Абдуллаев, Абдулла Тангриев каби спортчиларимиз ҳаёти ва фаолияти ҳар қандай бадиий асарга асос бўла олади. Фақатгина ижодкорларимиз илҳом билан киришсалар бас. Ўйлайманки, 2010 йил худди шундай навқирон авлодлар интиқиб кутаётган асарларга бой бўлади.

Марям БЎРИХОНЗОДА,
Абдулла Қодирий номидаги
Тошкент Маданият
институти талабаси

У менинг замондошим

2010 йил – Баркамол авлод йили

Яқинда ўқитувчимиз раҳбарлигида соҳибқирон Амир Темур бобомиз туғилиб ўсган Шаҳрисабзга саёҳат қилдик. Шаҳри Кеш гўзал шаҳар. Бу ерда тарих ва замонавийлик ажиб бир тарзда уйғунлашган. Кўчалар гавжум. Туну кун ҳаёт қайнайди.

Биз муаззам Оқсаройни томоша қилиб, ўқитувчимиз ҳикоясини тинглаб турганимизда икки сайёҳ диққатимизни тортди. Афт-ангорларига қараганда японларга ўхшайди. Ҳойнаҳой, ўз гуруҳларидан адашиб қолишган шекилли, теваракка безовталаниб кўз югуртиришарди. Улар сал наридаги ҳар хил миллий либос, тақинчоқлар сотиладиган раста томон юрдилар. Сотувчилардан бирига нимадир дейишди. Шунда раста ортидан ораста кийинган, бўйчангина қиз чиқиб уларга юзланди. Меҳмонлардан бири қийнала-қийнала рус тилида сўзлади. Сотувчи қиз эса уларга инглиз тилида жавоб қайтарди. Сайёҳлар буни кутмаган бўлишса керак, аввалига ўзаро таажжубли кўз югуртириб олишиб, астойдил суҳбатга чоғланишди.

Тўғри, қиз инглиз тилида жуда бийрон сўзларди, дейиш қийин. Лекин у фикрини аниқ-тиниқ ифодалашга астойдил интиларди. Айниқса, унинг ўзини тутиши, хатти-ҳаракатлари бизни мафтун этди. Қизнинг чеҳрасида самимият ва ишонч балқиб турарди.

Улар ўзаро суҳбатлашган куйи соҳибқирон Амир Темур ёдгорлиги томон юрдилар. Қиз имо-ишора билан нималарнидир тушунтирди, сайёҳлар эса улуғвор ёдгорликни суратга олишди. Сўнг қизғин суҳбатлашганча катта кўча томон кетишди.

Ушбу манзара менда чуқур таассурот қолдириб, кўнглимда қувонч ва ифтихор ҳисларини уйғотди. Сайёҳларга ҳамроҳлик қилган ўша қиз, назаримда, менга таниш, жуда танишдай эди... Оддий сотувчи қиз! Нари борса биздан икки-уч ёш катта. Ҳали бирор олий ўқув юрти остонасидан ҳатлаб улгурмаган бўлса ҳам ажабмас. Лекин билимдон ва тарбияли экани шундоқ сезилиб турибди. Муҳтарам Президентимиз: «Фарзандларимиз биздан кўра ақлли, билимдон, кучли ва, албатта, бахтли бўлишлари шарт», деганлар. Мен ушбу самимий истаклар шаҳрисабзлик оддийгина ўзбек қизи тимсолида ўз тасдиғини топаётганини яна бир карра кўргандай бўлдим. Бир пайтлар кишиларимиз хорижликлар билан чет тилида сўзлашиш нари турсин, ҳатто у ер-бу ерда учрашиб қолгудек бўлишса ҳам довдираб қолишди. Бугун эса... буткул бошқача манзара гувоҳи бўлиб турибмиз. Албатта, бунинг барчаси ҳукуматимиз томонидан ёшлар камолоти йўлида олиб борилаётган изчил сиёсатнинг натижасидир.

Муҳтарам Юртбошимиз ҳар бир йиғин, ҳар бир машваратда ёшлар камолоти йўлида алоҳида куюнчаклик билан гапирмоқдалар. 2008 йилнинг «Ёшлар йили», кириб келган янги 2010 йилнинг «Баркамол авлод йили», дея номланиши ҳам бежиз эмас. Бундай эъзоз ва эътибордан мақсад эса битта: не машаққатлар билан қўлга киритилган, не-не фидойиликлар эвазига барпо этилган мустақиллик қўрғонининг муносиб ворисларини камолга етказишдир. Президентимиз, халқимиз орзу қилган авлод худди шундай муносиб давомчилар бўлиши шубҳасиз.

Баркамол авлод — кўнглида, қалб-қўрида ишонч ва ифтихор туйғулар мавжланиб турган авлоддир. У нафақат ҳақ-ҳуқуқини, балки фуқаролик бурчини ҳам чуқур англайди. Худди шу англаш, ҳис қилиш қайси илм даргоҳида таълим олмасин, қай бир соҳада меҳнат қилмасин, улуғ юртнинг улуғ анъаналарига муносиб бўлишга ундайди. Менимча, Шаҳрисабзда сайёҳларга ҳамроҳлик қилган ўша оддий ўзбек қизининг руҳиятида ҳам худди шундай муносиблик ҳис-туйғулари барқ уриб турарди. Бу унинг самимият ва назокат балққан чеҳрасидан ҳам аён эди. Шу боис, гарчанд бу қизни аввал ҳеч қачон учратмаган бўлсам-да, у менга таниш, жуда таниш туюлди. Унга замондош эканимдан фахрландим.

Шоҳида ЭШМАМАТОВА,
Қарши шаҳридаги
1-ихтисослашган
мактаб ўқувчиси

"Cinema" журналининг янги нашри

Бироз танаффусдан сўнг янги йил арафасида янгича қиёфада нашр этилган "Cinema" журналининг 9-10 сонлари муштарийлар учун ҳақиқий совға бўлди, десак муболаға бўлмайди.

Кино санъатига доир ягона нашр бўлган мазкур журналнинг янги сони аввалгиларидан нафақат дизайни, балки ички мундарижасининг бойлиги билан ҳам фарқ қилади. "Cine**masuma**", "Cine**maqtov**", "Cine**mashhur**", "Cine**maydon**", "Cine**mangu**", "Cine**maestro**" ва бошқа рукнларда ўзбекнинг зуҳроси Юлдуз Ризаева, барча замонларнинг гўзаллик қироличаси деб эътироф этилган Одри Хепберн, ноёб истеъдод эгаси Римма Аҳмедова ва жаҳон фестиваллларига йўл олган "Ойдиной", "Чавандоз" ва "Жаноб ҳеч ким" филмлари ҳақида, шунингдек фолклоршунос олим Шомирза Турдимов билан бўлган мазмунли суҳбатни ўқийсиз.

Бундан ташқари, журнал саҳифаларидан бугунги ўзбек кино саноати билан боғлиқ мақолалар ҳам жой олган. Журналнинг чиройли чиқишида Маҳлиё Мирсоатова бошчилигидаги ижодий гуруҳ — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Ханжара Абулқосимова, киношунос Шоҳида Эшонбобоева, Забаржад Бобожонова, Раъно Муллахўжаева, Шоҳсанам Хидирова, Иқбол Қўшшаева ва Фарҳод Умаров каби муаллифлар ўз ҳиссаларини қўшишган.

Журналнинг охирги саҳифаларида мақолаларнинг инглиз ва рус тилларидаги қисқача мазмуни ҳам берилган.

Маданий ҳаёт

Швецариянинг Цюрих шаҳрида «Пре-Арт» квартети ижросида ўтган танловда Бухоро санъат коллежи ўқитувчиси ва бастакор Фаррух Акрамов ғолиб бўлди.

Бу танлов қатор мамлакатларнинг бастакорлари иштирокида анъанавий тарзда ўтказиб келинади. Унда флейта, саксафон, гобой ва виолончел каби мусиқа асбобларида мусиқий асарлар ижро этилади. Танловда Албания, Арманистон, Молдавия, Босния-Герцеговина, Хорватия, Черногория, Руминия, Сербия, Туркия, Ўзбекистон каби 20 яқин давлат вакиллари иштирок этди.

Танловда «Иллюзия» номли мусиқий асар билан иштирок этдим, — дейди Ф.Акрамов. — Изланишларим бесамар кетмади, ҳакамлар ижромни юқори баҳолашди. Асосийси, бу танловда кўп нарса ўргандим, бошқа давлатларнинг мусиқий йўналишлари билан яқиндан танишдим.

Танлов ғолибларини тақдирлаш маросими шу йилнинг апрел ойида Грузиянинг Тбилиси шаҳрида бўлади.

«Туркистон-пресс»

2010 йил – Баркамол авлод йили

ОМОН МУАЛЛИМ ҲИКМАТЛАРИ

Омон муаллим билан тасодифан танишиб қолдим. Янги йил арафасида Миришкор тумани марказидаги иқтисодиёт коллежи талабалари ҳузурига бораётиб, фойедаги чоққина музей эътиборимни тортди. Дастлаб бир аср аввалги фойтуннинг ғилдирагига, сўнг қўчқор қўнғироғи, мис қозон, мис лаган, тўқа ва узанги, алача мато тўқиш дастгоҳи, тош ғўлча, кўзача каби осори-атиқаларга кўзим тушиб, “бу кимнинг ижоди экан-а?”, дея қизиқишим ортди. Ҳамроҳим — миришкорликлар кайвониси Эли Ҳамроев дарров изоҳ берди: “Бу Омонхон Бурхонов ташкил этган музей. Мактабда сабоқ беради. Ўз фанининг жонкуяри. Хоҳласангиз, таклиф қиламиз. Омон ака ноёб инсон, фидойи инсон...”

Учрашувимиз тугамай, залга ёши олтмишлардан ошган, кўзлари ўктам боқувчи отахон кириб келди. Уни иззатлаб саҳна тўрига чорлашганда талабалар қарсак чалиб олқишлашди. Устоз — отадай улуғ деганлари Омонхон акага хўб ярашар экан. Унга сўз берилганда бутун зал қулоққа айлангандек бўлди. Талабалар муаллимнинг ҳар бир сўзини диққат билан тинглашди. Унинг овозида аллақандай сеҳр, сеҳрдан ҳам кўра ўзи сабоқ бераётган эл фарзандларига ўзгача меҳр муажассам эди. Оддий ва самимий сўзларга улуғворлик бағишлаётган сиру синоатнинг боиси ҳам, назаримда, ана шу меҳрда эди.

Устозимиз Бегали Қосимов: “Миришкор дегани — Миршикор, яъни амирлар шикорга чиқадиган жой”, дердилар. Омон акани ана шу “Миршикор”да ёшу кекса бирдек иззатлар экан. Ахир салкам ярим аср ёшларга сабоқ берган, уларни баркамол қилиб вояга етказишни шараф деб билган чин устознинг эл ичра эъзози баланд бўлмайдими?! “Мен бу ишни ном қозониш учун қилганим йўқ, болаларим! — дейди у. — Эътибор беринг, мамлакатимиз мустақил бўлди. Бироқ истиқлолга қадар халқимиз оғир йўлларни босиб ўтди. Бу йўлларнинг ҳар қадами тарих. Миллатимиз, давлатимиз тарихи. Бу тарихни ҳар қанча ҳароратли сўз билан тушунтирманг, онгда кўз билан кўрилган нарсалар кўпроқ муҳрланиб қолади. Ҳароратли сўз эса кўз билан кўрилган осори-атиқалар моҳиятини англаш учун зарур. Бу икки жиҳат бирлашса, ўтмишнинг сувратини муфассал тасаввур этасиз”.

— Музей яратиш орзуси қандай туғилди?" — деб сўраймиз отахондан.

— Дадам раҳматлини шўролар икки марта қамашган. У киши саййидлардан эди. Яна қамаб қўйишмасин деб, қатағон йиллари кўп китобларини девор токчасига қалаб, устидан сувaб юборгандик. Орадан йигирма етти йил ўтгач, деворни бузиб, ўша нодир китобларни олмоқчи бўлдим. Не кўз билан кўрайки, саҳифалар илма-тешик бўлиб қолган экан. Сичқонлар қоғознинг тўқсон фоизини еб битирибди. Сиёҳнинг таъми аччиқ эканми, ёзувлар ўз ҳолича қолган. Бироқ уларни тиклаб бўлмади. Армонлар ўша сичқонлардек юрагимни кемирди. Эҳтимол, ўшанда туғилгандир музей яратиш орзуси. Хорижда бой одамларнинг шахсий коллекциялари борлиги ҳақида эшитиб юрардим. Анча йиллар аввал Олмонияда бўлганимда Бухенвалд жаллодлари амалга оширган кўз кўриб, қулоқ эшитмаган хунрезликлар ҳақида музей экспонатлари орқали танишдиму тинчимни йўқотдим. Маобит музейи ҳам юрагимни сирқиратиб юборди. Одам терисидан тикилган қўлқоп ва аёллар сумкасини кўриб йиғладим. Муаллим бўлганим учун ҳам “Ҳар қандай тарих — ундан қолган ашёлар билан тирик”, деган хулосага келдим. Дастлабки экспонатни ўша жойдан топдим. Сўнг қаерда бўлмайин, қаерга бормайин, ўтмишдан гувоҳлик берувчи нимандир олиб қайтишга, йиғиб юришга ҳаракат қилдим.

Омон ака етти юздан ортиқ нодир буюмлар тўплабди. Улар орасида соҳибқирон Амир Темур даври тангалари, ҳазрат Алишер Навоий қабридан келтирилган тош; қилич, чўқмор, ёй каби миллий жанговарлик қуроллари; гилам ва сўзана; омоч, ўроқ, чалғи каби зироатчилик ускуналари; яна халқимизнинг беш асрлик ҳаёт тарзи, маънавияти билан боғлиқ жуда кўп жиҳозларни кўриб аждодлар руҳиятига ошно тутинасиз. “Бу бебаҳо мулк бугун ва келажак учун керак, — дейди Омон ака. — Коллеж директори шогирдим, сабоқ берганман. Отасига раҳмат, эзгу ниятимни қадрлаб, шу даргоҳдан жой берди: ўттиз икки йиллик орзуим рўёбга чиқди”.

Учрашувимиз давом этарди, талабалар жўшиб шеър ўқимоқда. Гулзира Исмоилованинг “Ватан” шеъридаги мисралар эътиборимни тортди: “Бир япроқ бўлойин, чинорларингга!” Шу сатрларни ён дафтаримга ёзаётиб, Омон аканинг меҳр балқиб турган юзига боқдим, унинг кўзларини севинч ёшлари қоплаган эди. Назаримда, у ўз меҳнати, ижоди самарасини кўргандай тўлқинланиб ўтирарди.

Муаллимнинг айтишича, музейга осори-атиқалар тўплаш осон бўлмаган. Кимдадир соҳибқирон Амир Темур замонида зарб қилинган тангалар бор экан. Бироқ эгаси кўнмайди. Омон ака эса уни олмагунча тинчимайди. Эвазига ўн беш кило мой беришга тўғри келади. У харажатга ачинмайди. Негаки, музей бисотини бойитиб, нодир буюмлар ёнидан жой олган ўша тангалар қанчадан-қанча ёшларга миллат тарихини ўрганишда сабоқ бўлмоқда.

Кун сайин бойиб бораётган музей бисотидаги ҳар бир топилма халқимиз ўтмишининг жонли гувоҳи, тирик тарих. Миришкорлик уста эгардўзлар яратган чавандоз тулпорининг эгар-жабдуқларини эринмай томоша қила бошлаймиз, қулоғимиз остида туёғидан ўт чақнаган тулпорлар дупури, моҳир чавандозларнинг урҳо-ур садолари, отлар кишнаши эшитилгандай бўлади...

Дунёда энг қиммат нарса нима?! Омон ака ўз саволига жавоб бериб дейдики: “Дунёда энг қиммат нарса дийдордир! Кетиб қолган дийдор қайтмайди. Бу фоний эшик бир куни ёпилмай қолади. Ахир, азизлар, осмондаги ой, кўкдаги қуёш доим мен билан бирга, мен кетсам у ҳам бирга кетади, деб ўйлар эдим. Йўқ, улар мен билан, сиз билан кетмайди. Улар қолади. Шунинг учун дийдор асло қайтмайди, дейман”. У қироат билан шеър айта бошлайди:

Умримнинг баҳори ўтиб кетибди,
Кеч билдим, кузи ҳам келиб етибди.
Жуда кўпини яшаб қўйибман,
Эссиз умр ноз уйқуда ўтибди...

У билан суҳбатлашсангиз, ўттиз йилдан кўпроқ вақт мобайнида игна билан қудуқ қазгандек тўплаган осори-атиқалари билан эринмай танишсангиз, бу камтарин ва хушфеъл инсонни, унинг юрагидаги улуғлик моҳиятини англайсиз ва дафъатан ўзингиз учун бутунлай бир янги оламни кашф этасиз.

— Ҳаётда ҳар кимнинг ўлчанган умри бор, — дейди у. — Яъни умр ўткинчи, бамисли оқар дарё. Оқаётган сувни тўхтата олмаймиз. Шаршарадек шовуллаб оқиб кетади. Умр ҳам шундай. Унинг қимматли лаҳзаларини тўхтатиб қолмоқ учун эзгу ишларга улгуриш керак. Ўзимиздан нимадир қолдиришга ҳаракат қилайлик. Албатта, бу ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Бироқ ўтаётган вақтни, энг қимматли лаҳзаларни тутиб қолишга улгурган инсон нимагадир эришиши, шубҳасиз. Аждодларимиз ҳаёти бунга мисол. Биз билмаган нарсалар эса кўп. Улардан бири пешонамиздаги ёзуқ. Тақдир ҳарфларини ўқий олмаслигимиз. Бир шоир:

Ҳеч кимни бу дунёга боғлаб қўймаган,
Одамизод ўтгувчи бир карвон экан, —

деган. Шунинг учун, мана, ёшим олтмишдан ўтиб, чарчасам-да, ёшлардан кўп ғайрат билан ишлаб, уч жойда осори-атиқалар тўпланган музей қилдим. Коллеждаги коллекцияни кенгайтириш ниятидаман. Ярим асрлик умрим ёшлар тарбияси билан ўтди. Энди китоблар ҳам ёзаяпман, филмлар қилаяпмиз. Яқинда шеърлар тўпламим босмадан чиқади...

Ҳаёт ҳамма вақт ҳам бир текис давом этмайди. Унинг шод-хуррам дамлари билан бирга айрилиқ ва ҳижронлари бор. Омон муаллим беш фарзандидан айрилган экан. Шу боис гоҳо ёзган шеърларида маҳзун кайфияти акс этиб қолади:

Бўйимдай бўй топдим, кўнгил топмадим,
Мол-дунё йиғай деб ҳар ён чопмадим,
Ҳаёт лаззатини тўйиб тотмадим,
Бу қандай кўргулик, бу қандай қисмат...

— Дунёда яшаб ўтган қанчадан-қанча шоҳу беклар, оддий одамларнинг кўпини билмаймиз, — дейди у. — Умрини эзгу ишга боғлаганларни эса эл-улус унутмайди. Аллоҳга шукур, юртимиз обод, набиралар ўсиб-улғаймоқда, элимиз, қўни-қўшни тинч. Юрти тинч одамнинг кўнгли тинч. Вақтини ижод билан, эзгу амал билан ўтказган инсон қаримайди. Одамни ташвиш ва қўрқув қаритади...

Тележурналист Санобар Боймуродова қадимий осори-атиқалардан бебаҳо мулк йиққан Омон муаллим билан суҳбат қурар экан: “Унинг феъли ҳам, ҳаёт тарзи ҳам бошқаларникига асло ўхшамайди. Муаллимнинг юз-кўзларида иссиқ тафт, меҳрни кўраман”, дейди. Бу меҳрнинг боиси — эзгулик. У болаларни беҳад севади, уларнинг юрагига киришга интилади. Гарчи, унинг фикрича, бола қалбига йўл топиш Элбурс чўққисига чиқиб тушишдан ҳам қийин бўлсада, у меҳр зиёси билан не-не мурғак кўнгилларни ортидан эргаштира олади. Ҳар қайси бола бир олам. Муаллим ана шу оламда меҳр уйғота олсагина, уларнинг юрагига киради. Бола қалбига йўл топмоқ учун уларнинг руҳиятини ўрганиш зарур, деб ҳисоблайди.

Инсон қалбида ҳамиша раҳм-шафқат туйғуси нур сочиб туриши керак. Буни болаларга қандай ўргатамиз? Бир куни ёш болакайнинг мушук бўйнига ип боғлаб сувга чўктирмоқчи бўлаётганини кўриб қолдим. Аста ёнига бордим-да: “Ўғлим, — дедим. — Аллоҳ бизни инсон қилиб, тил-забон, онг-шуур бериб яратган. Қўлингда азоб чекаётган ҳайвондан фарқимиз ҳам шу, — деб тушунтирдим. Кейин ҳам унга эътиборимни сусайтирмадим. Шу бола меҳр-шафқатли бўлиб ўсди. Учрашиб қолсак, саломини канда қилмайди. Демак, болаларни севишимиз, уларнинг болалик дунёсини тушунишга ҳаракат қилишимиз керак. Болаликка хос руҳиятни ўрганмаган муаллим ҳеч нарсага эриша олмайди. Мардлик ва тантилик инсонга ҳар қадамда зийнатдир...”

Унинг ҳар бир сўзи ҳикмат. Ҳар бир дарси эртакдек болалар қалбига сингади. Шу ҳикматлар, қалбидаги меҳригиёси билан одамлар қалбидан жой топиб, иззат-ҳурмат қозонган. Ўқувчилари энди турли касблар соҳиби бўлиб кетган эсаларда, устозни кўрганларида дарров “домла”, деб чақирадилар. Тўхтатиб, сўрашмоққа шошиладилар. Изларидан “Устоз”, дея иззатлайдилар. Тўй ё маърака қилсалар уйнинг, давранинг тўрига ўтқазадилар. У бундан фахр-ифтихор туяди. “Ҳаётдан топганим ҳам шу!” — дейди.

— Онамиздан паранжи, қўшни кампирлардан турли кўйлаклар, келинларнинг қадимги либос, безаклари, турфа ранг ва шаклли мунчоқлар қолган. Шулар йўқолиб кетмасин, дедик. Осори-атиқалар жой олган музейимизга қўйдик.

Музейдан бир юз икки йил умр кўрган Бибиқиз момонинг қамиш сут сузғичи ҳам жой олган. Сузғич нега қамишдан тўқилган? Сабаби қамиш сузғич орасидан сизиб ўтган сут узоқ вақт ачимаган. Сутдаги ёт унсурларни қамиш ўзида олиб қолган. Уни музейга Бибиқиз момонинг ўғли Тўрақулбек ҳадя этибди. Аждодларимиз ақл-заковатидан ҳикоя қилувчи шу сингари ноёб осори-атиқалар музейни келиб кўрувчилар ҳайратига ҳайрат қўшаётир.

* * *

Омон муаллим Миришкор чўлларида яратган маънавий неъматлардан баҳра олиб, бир олам сеҳрга тўлиб қайтарканман, унинг сабоғини тинглаган ёшларнинг халқимиз, миллатимиз таянчи бўлишга муносиб баркамол авлодлар сафини тўлдиришига астойдил ишондим. Айтган ҳар сўзи ҳикматдай улуғ устознинг маърифат даргоҳларида яратган мўъжаз музейлари эса ота юртнинг қадим қишлоқларида асрларни қаритиб яшаган Бибиқиз момою Элназар бобо сингари не-не табаррук онахону отахонларимиз хотирасини абадий ёритиб турувчи ўчмас чироққа менгзайди.

Мурод АБДУЛЛАЕВ

ТОШГА БИТИЛГАН КИТОБ

ёхуд Зараутсой мўъжизалари

Она юртимиз инсоният тамаддуни яратган ноёб мўъжизаларга бой. Улардан бири Зараутсойдаги қоятошларга ўйиб битилган ноёб қадимий суратлар бўлиб, улар бундан етмиш йил муқаддам кашф этилган эди. Ўшанда йўқолган така изидан қоя белидаги камарга чиқиб борган Рауф исмли ўн яшар бола ҳайвон, одам ва бошқа нарсаларнинг тошлардаги қизил суратларини кўриб қолган.

Ўтган асрнинг қирқинчи йилларида бир қанча илмий-тадқиқот журналларида гўзал қоятошга битилган бу суратларни Ўрта Осиёда биринчи марта топилган тошбитик сифатида баҳолаган эди. Орадан ўтган йиллар мобайнида мазкур минтақа ва юртимизнинг бошқа ҳудудларида бир юз элликдан ортиқ қоятош суратлари топилиб, рўйхатга олинди.

Она сайёра – қўриқхона

Сурхондарёдаги Зараутсой расмлари тош асри одамларининг бадиий ижоди, рангтасвир санъатининг табиий бўёқда бажарилган нодир намунасидир. Нуротадаги Сармишсой, шунингдек, 2001 йили Қашқадарёнинг Қалқама тоғларидаги Сийпантошда топилган, табиий бўёқ билан ишланган турли геометрик шакллар ҳам тошсурат сифатида катта қизиқиш уйғотади.

Бироқ асрларнинг бешафқат синовларидан ўтиб, бизнинг кунларга қадар эсономон етиб келган Зараутсой расмлари нафислиги ва жозибаси, бошқа тошбитикларга ўхшамаслиги билан ажралиб туради. Аждодларимизнинг бетакрор ижод намунаси бўлган ушбу расмлар ўтмиш маданиятимизнинг инкор этиб бўлмас далили сифатида қалбимизни ҳайратга чулғайди.

Зараутсой ёдгорликлари аждодларимизнинг фақат моддий неъмат эмас, маънавий неъмат яратиш иштиёқи ҳам баланд бўлганидан далолат беради. Бу иштиёқ кечмиш ҳаётининг бешафқат драматик манзараси холис ва ҳаққоний тасвирланганида яққол намоёндир.

Аниқки, инсон ўз болалигига ҳеч қачон қайта олмайди. Худди шунингдек, инсониятнинг илк даврларига хос ижод маҳсули бўлган тош асри суратларини ҳам янгидан ёзиб-чизиб бўлмайди. Шу маънода инсоният тамаддуни тонгида яратилган Зараутсой тошбитиклари ҳам бетакрордир.

Фан Бойсуннинг Тешиктош ғорида яшаган неандертал одамнинг ўзига хос диний тасаввурга эга бўлганини тасдиқлайди, аммо у ҳали санъат яратиш даражасига етиб келмаганди. Шу маънода айтиш мумкинки, санъат яратиш иштиёқи Зараутсойдан бошланган. Бинобарин, ўтмиш маънавий меросининг ушбу ноёб ёдгорлиги бугунги авлодлар учун ўзликни англаш сабоқлари бўлиб хизмат қилади. Шунга кўра мазкур ёдгорликни муҳофаза қилиш ва сақлаб қолиш ҳақида ҳам жонкуярлик қилиш зарурати келиб чиқмоқда. Гап шундаки, Зараутсой ёдгорлиги бориш қийин бўлган тоғ қояси белидаги камарда жойлашган. Бебаҳо суратлар йилдан йилга камайиб бораётир. Иккинчи жаҳон уруши йилларида ўтказилган экспедицияларнинг (1943, 1945) ҳужжатларида 26 та камардаги 264 та сурат тадқиқ этилгани ёзилган. Зараутсойда 1964 йили 212 та, 1976 йили 88 та сурат қайд этилган. 2001 йилга келиб эса саккизта камарда атиги қирқдан кўпроқ суратларгина сақланиб қолибди.

Бунинг сабаби нимада? Сабаб Зараутсойга ўзлари хоҳлаган пайтда келиб-кетаётган «ёввойи сайёҳ»ларнинг ноёб қадимий суратлар устига ёзиб-чизиб, учли буюм билан тирнаб ўзидан «дастхат» қолдираётгани, бундан ҳам ёмони, расмлар юзасини тош ва металл буюм билан уриб шикастлантираётганидадир. Сув, шамол, қуёш нури ва иқлим ўзгариши каби табиий ҳодисалар ҳам ёдгорлик ҳолатига салбий таъсир кўрсатмасдан қолмайди.

Неча минг йиллардан буён яхши сақланиб келган, маънавий илдизларимизга туташ бўлган Зараутсой ёдгорлиги кўз ўнгимизда хира тортиши, ўчиб битиши, энди уларни аслига қайтариб бўлмаслигини ақлга сиғдириб бўлмайди. Тўғри, кейинги йилларда Зараутсойни муҳофаза қилиш ва уни аҳоли ўртасида тарғиб этиш бўйича бирмунча иш олиб борилияпти. Газеталарда мақолалар чоп этилиб, телекўрсатувлар берилаётир. Каминанинг «Зараутсой тилсимлари» китоби дунё юзини кўрди. 2004 йили нодавлат нотижорат «Зараутсой» жамоатчилик маркази тузилди. Марказ Ўзбекистоннинг илк санъат бешиги, қадимий маданият ва санъат обидаси бўлган Зараутсой ёдгорлиги мисолида халқимизнинг маънавий бойликларини кўпайтириш, қоядаги тасвирларни асрашга сафарбар этилган.

«Зараутсой» жамоатчилик маркази ташаббуси билан 2006 йилнинг 17-18 июл кунлари ЮНЕСКО миссияси вакиллари Ўзбекистоннинг жаҳон аҳамиятига молик қоя санъати ёдгорликлари ҳолати билан танишиш ва менежментини ўрганиш мақсадида Зараутсой ёдгорлигига таклиф этилди. Ушбу тадбирлар натижасида мамлакатимизнинг энг қадимий санъат ёдгорлиги бўлган Зараутсой ва унинг муаммолари бўйича жамоатчилик фикри шаклланмоқда. Юртимиз маданий меросини сақлаш ва муҳофаза қилиш амалиётига эътибор қаратилиши натижасида мазкур ёдгорликнинг ҳолати, унга таъсир этувчи омиллар, шунингдек ёдгорликни консервация қилиш, тақдимотини амалга ошириш ва муҳофаза қилиш ишига маҳаллий аҳолини жалб этишга йўналтирилган махсус тадқиқий дастурлар ишлаб чиқилмоқда.

Айни чоғда бизнинг олдимизда вилоят аҳолиси (айниқса, ёдгорликка яқин бўлган қишлоқлар аҳолиси) учун тарғибот тадбирлари ва тегишли ўқув дастурларини ишлаб чиқиш ва уларни амалга ошириш вазифаси турибди.

Ушбу дастур Зараутсойнинг умумжаҳон мероси сифатидаги аҳамиятини тушунтириш, ёдгорлик тарихи бўйича илмий далилларга асосланган маълумотлар, ёдгорликни зиёрат қилиш қоидаларини ишлаб чиқишни ўз ичига олади. Шунингдек, маҳаллий аҳоли, мактаб ўқувчилари, сайёҳлар ва зиёратчиларга ёдгорлик ҳақида маълумот берадиган мутахассисларни тайёрлаш вазифаларини назарда тутади.

Истиқболда Зараутсойнинг ҳуқуқий мақомини алоҳида муҳофаза қилинадиган ҳудуд мақомига ўзгартириш, ундаги нодир рангтасвирларни сақлаш бўйича муайян тадбирлар режаси ишлаб чиқилиши зарур. Зеро, Зараутсой ёдгорлиги бугунги ва келажак авлодларга аждодларимизнинг ўлмас маънавий меросидан сабоқ берувчи тошга битилган китобдир.

Абдулла ХОЛМИРЗАЕВ,
«Зараутсой» жамоатчилик маркази раҳбари

ТАБАРРУК ҚАДАМЖОЛАР БЎЙЛАБ

Бобур номидаги халқаро жамғарма илмий экспедициясининг навбатдаги сафаридан кўзланган мақсад «Бобурнома» ва «Тарихи Рашидий» асарларида қайд этилган воқеа-ҳодисалар содир бўлган манзиллар бўйлаб юриш, янги ашёвий ва илмий-адабий манбаларни йиғиш, ушбу икки йирик асар муаллифлари қадамжоларини видео ва фотолавҳаларга олишдан иборат эди.

Ўз вақтида Мовароуннаҳр Шайбонийлар қўлига ўтгач,ноилож қолган Бобур 1501 йили она юртидан кўнгил узиб, отасига унинг суннат тўйида бобоси Абу Саид Мирзо совға қилган Кобулга қараб йўл олади ва 1504 йили Кобулни забт этишга муваффақ бўлади. Илмий экспедиция аъзоларини шу тафсилотлар қизиқтирарди.

Сафаримизнинг дастлабки манзили қўшни Новқат шаҳри бўлди. Чап томонда Ўш. «Бобурнома»да табиати, хуш ҳавоси, гул-чечаклари мақталган шаҳар. Ундаги Барокўҳ тоғи ва Бобур қурдирган ҳужра... беихтиёр кўз олдимизга келади.

Бобур қурдирган ҳужра 1960 йилгача яхши сақланган. Бироқ уни «хурофот маскани» сифатида шўро амалдорлари кўрсатмаси билан бузиб юборишган. Не бахтки, Бобурни чин дилдан севган ўшликлар Бобур ҳужрасини янада кўркамроқ қилиб қайта бунёд этибдилар...

Бобур изидан юриб, Ўш, Аравон, Қизилқия, Учқўрғон, Сўх ва Ҳушёр, Ворух ва Даҳкат қишлоқларига етиб бордик. Бу қишлоқлар оддий қадамжолар эмас, бу ерларда Бобур ва унинг яқинлари бир йилга яқин яшаган. Бу ерда — Сўхнинг Тул қишлоғидаги тоғда ўша машҳур кўзгутош — Санги Ойина бор!

Ҳушёр қишлоғининг «Бобурнома»даги тасвирини кўз олдимизга келтирамиз: «Исфарадан бир шаръий (2,4 км) масофада жануб томонида тоғликлар орасида бир йирик тош бор. Уни «Санги ойина» дейдилар. Узунлиги тахминан ўн қари (7 метр) келади. Баландлиги баъзи ери одам бўйича, баъзи ери пастлиги киши белигача бўлиб, ойнадек ҳар нима акс этади».

Бу жойлардан ўтиб борар эканмиз, Тул қишлоғи ёнидаги кўҳна тоғларга кўзимиз тушади. Йўл бошловчиларимиз «Санги ойина» мана шу тоғда эканлиги, Бобур Мирзонинг шу ерда бўлганлигини яхши билишар экан. «Санги ойина» шу тоғ тепасида эди. Уни кўришга муяссар бўлдик. Бобомиз тоғ ёнбағридаги булоқ атрофида дам олиб, ҳордиқ чиқарган. Биз ҳам шу булоқдан тўйиб-тўйиб сув ичдик.

Тожикистоннинг Ғончи туманида истиқомат қилувчи Абдулла ака Қаюмов Ўзбекистон радиосида Бобур қадамжолари ҳақида гапирганларини эслаб, у кишини ахтариб топдик. Уловда Даҳкат қишлоғининг тепа қисми билан юриб, Бобурчак деган табиати ғоят гўзал жойга бордик. Бу жойни Бобур бурчаги деб аташар экан. Бобур шу жойда яшаган пайтда тепага соқчи-кузатувчи қўйилган, шунинг учун бу жой Қоровултепа ҳам дейилар экан.

Тоғ ёнбағридаги булоқнинг лабига Бобуршоҳ бир туп зирк дарахти ўтқазган. Уни зирки Бобур дер эканлар. Овчи дарёси бўйлаб юриб, Бобур тошига дуч келдик. Дарё қирғоғидаги йўл бўйида, хиёл тепароқда катта супасимон, усти теп-текис тошга кўзимиз тушди. Шу ерлик кишиларнинг айтишича, Бобуршоҳ мана шу тош устида намоз ўқиган экан. Шу кунга қадар сақланиб келган ушбу тошни аҳоли «Тахти Бобур» деб аташлари барчамизни хурсанд қилди.

Дарёнинг Танги дарвозасидан ўтиб Овчи қишлоғига бордик. Овчиликлар Мирзо Бобур ҳақида ҳикоятлар сўзлаб беришди. Овчиликлар Ҳисорга ўтиб кетаётган Бобуршоҳни билиб қолишиб, унга катта иззат-икром кўрсатишади ва Оббурдон довонигача кузатиб қўйишади. Одамларнинг айтишича, Овчи ва Ҳушёр қишлоғидан бир қанча йигитлар Бобур мирзо хизматига ўтиб, Кобулга бирга кетишган эканлар.

Овчи дарёсининг ўнг ирмоғи Оббурдон довони дарасидан, тўғридан оқаётган ирмоқ эса Фалғар довони дарасидан бошланади. Бобур Оббурдон довонига ирмоқ бўйлаб чиқиб кетган. Об-ҳаво ноқулайлиги боис машинада довондан ўта олмай, бошқа йўл билан Ўратепа, Айний орқали сафарни давом эттиришни лозим топдик...

Шайбонийхон Марвда Исмоил Сафавийдан енгилганидан сўнг, 1510 йилларда Мирзо Бобур Мовароуннаҳрни ўз тасарруфига қайтариш ҳақида ўйлаб, Султон Саидхонни Андижонга хон қилиб юборади. Андижон қўрғонини янада мустаҳкамлаш мақсадида ўзига яхши таниш ва қулай бўлган тоғ йўллари, яъни Ҳисор-Масчо-Ўратепа орқали келиб, 1512 йилда Самарқандни учинчи маротаба олишга муяссар бўлади. Бобурнинг Афғонистон, Ҳисор, Зарафшон, Туркистон тоғ тизмалари орқали Самарқандга кириб келишини, албатта, душманлари кутмаган эди. Аммо сон жиҳатидан устун бўлган Шайбонийлар 1513 йилларда Бобурни Самарқанддан Кобулга, Султон Саидхон билан Мирзо Ҳайдарни Андижондан Кошғар томонга чиқиб кетишга мажбур қилишади. Демак, Оббурдон қишлоғидаги тошбитиклардан бирининг ёзилиш вақти 1511 — 1512 йиллар — Бобур Самарқандни учинчи маротаба олган вақтга тўғри келади.

Сафаримиз чоғи биз Хўжанд шаҳрида ҳам тўхтаб ўтдик. Бобур Самарқандга ўтишда бу шаҳарда қайта-қайта бўлган, ҳатто бир ярим йил яшаган ҳам. У илк маротаба Хўжандда — Ойиша Султон бегимга уйланган. Ҳайдар Мирзо «Тарихи Рашидий»да бу шаҳар ҳақида маълумот берар экан, йўл-йўлакай бир неча марта бу ерда бўлгани, Шайбонийхоннинг буйруғи билан Тошкент ҳукмдори Султон Маҳмудхон 1509 йилда беш фарзанди билан қатл этилиб, Шайх Муслиҳиддин қабристонига қўйилгани хусусида ёзади. «Бобурнома»да Хўжанд шаҳри, Мутуғул (Мўғул) тоғи ва Сирдарё (Хўжанд суйи) ҳақида жуда батафсил, муҳим маълумотлар берилган.

Бобур шаҳар қўрғони билан дарё оралиғи бир ўқ отими масофасида эканини қайд этган. Биз дарё соҳилида туриб, қалъа, дарё ва тоғни кузатар эканмиз, Бобурнинг олимона заковатига тан бердик. Ҳозир қалъа дарвозаси қайта таъмирланиб, ўлкашунослик музейига айлантирилган. Биз музей экспонатлари билан танишдик, Хўжанд университети ўзбек филология факултети олимларига янги китобларимиздан тортиқ қилдик.

Сафарнома

Истаравшан йўлидан ўнгга бурилиб, Куркат қишлоғи шимолига қараб юрсак, Бобур қадамжоларидан бири — Ҳаштияк қишлоғига борасиз. Бу қишлоқ Бекобод шаҳрига туташ. Бобур Шайбонийни таъқиб этиб бораётиб, Ҳаштиякда суви музлаб ётган ариқда чўмилган. Бу ҳақда «Бобурнома»да: «Менда ғуслга эҳтиёж бор эди. Ўн олти маротаба сувга шўнғидим», деб ёзади.

Сафаримизнинг навбатдаги манзили Ўратепа (Истаравшан) ва унинг теварак-атрофидаги қишлоқлар бўлди. Бобур ушбу шаҳарда ва унинг теварагидаги қишлоқларда оилаб яшаган. Муҳаммад Ҳайдар Мирзо Ўратепада униб-ўсган. Чунки отаси Муҳаммад Ҳусайн Мирзо Тошкент хонининг фармони билан Ўратепада тўққиз йил (1492 — 1501) ҳокимлик қилган. «Тарихи Рашидий»да Муҳаммад Ҳайдар уларнинг Бобур мирзо оиласида азиз меҳмон бўлганини фахр билан эслайди. Ўратепада XV — XVI асрларда қурилган кўкгумбаз масжиди ва нақшинкор синчли бинолар сақланган.

Бу манзилдан Шаҳристон довони томон йўл олдик. Баланд довондан ошиб ўтиб, кечқурун Айний (собиқ Варзиманор — Фалғар)га етиб келиб, меҳмонхонада тунадик. Эрта саҳар Анзоб довонига қараб юрган эдик, йўлимиз икки томонга айрилди. Зарафшон дарёсига қурилган кўприкдан ўтиб, шарқ томонга — дарё бўйлаб кетсангиз Масчо, Оббурдон қишлоқларига борар экансиз. Бобур 1501 — 1502 ва 1511 — 1512 йилларда бир неча маротаба шу жойларда яшаган ва ўз дастхатини қоятошу қабртошларда қолдирган. «Бобурнома»да шоир бу хусусда бир мунча батафсил маълумотларни ёзиб қолдирган: «Масчонинг пастки кенти Оббурдондир. Оббурдондан қуйироқда бир чашма бўлиб, бу чашмадан юқориси Масчога қарашли. Қуйиси Палғарга тааллуқлидир. Ушбу чашма бошида, унинг ёқасидаги тошга бу уч байтни ўйиб ёздирдим:

Шунидамки, Жамшеди фаррухсиришт,
Ба сарчашмае бар санге навишт:

Бар ин чашма чун мо басе дам заданд,
Бирафтанд то чашм барҳам заданд.

Гирифтем олам бо мардию зўр,
Ва лекин набурдем бо худ ба гўр».

Мазмуни:

Эшитганим борки, Жамшиддек номдор
Бош булоқ тошига ёздирди ёдгор:

Бу булоқ бошига кўплар етдилар,
Кўз юмиб очгунча йитиб кетдилар.

Мардлигу зўрлик-ла оламни олдик,
Лекин қабристонга қуруқ йўл солдик.

Бу тоғли масканда тошга байт ва сўзларни ўйиб битиш одатдир». Экспедиция аъзолари ушбу тошни излаб, Озахак ва Шурох булоқларини бориб кўрдик. Шу ерлик кишилар Саъдий Шерозий байтлари битилган ўша машҳур «Бобур тоши»ни тожикистонлик олимлар, жумладан академик Аҳрор Мухторов бир неча бошқа тошлар билан Душанбега олиб кетганини айтишди. Дарҳақиқат, ўша сип-силлиқ қорамтир тош ёзувлари жуда яхши сақланган ҳолда Душанбедаги тарих музейида кўргазмага қўйилган. Биз уни бориб кўрдик. Тарихчи Собир Зикирзода «Бобур тоши» номи билан машҳур бўлган ёзувли тошнинг Душанбе шаҳрига келтирилиши ҳақида «Ҳисор тарихи» китобининг сўнгсўзида яхши маълумот берган экан. Ўша китобни Ҳисор музейи директори Абдуғани ака орқали қўлга киритишга муяссар бўлдик.

Музейдаги тошбитикларга назари тушган машҳур тарихчи олим А.А.Семёнов «Бобур тоши жаҳоннинг энг машҳур музейлари зийнати бўла олади!», деган экан. Иншооллоҳ, ушбу тошбитикнинг нусхаси яқин вақт ичида Андижондаги қадимий шаҳарсозлик маданияти музейига ҳам қўйилса ажаб эмас.

Шамтич қишлоғидан Ҳожи Умарқул исмли киши тошбитиклар ҳақида яхши маълумотга эга деган хабар олдик. У киши бизни «Дуруст» қабристонига бошлади ва Бобур номи билан алоқадор тошбитикларни кўрсатди. Қабристон дарёнинг ўнг соҳилига жойлашган. Дарё қирғоғидаги тошлардаги ёзувларни бемалол ўқиш мумкин. Бу қабристонда биз ўрганган байтларни музейга кўчириб олиб кетилмагани сабаби бор: улар кўчирилса, матнлар тошлар билан бирга парчаланиб кетади. Экспедиция аъзолари улкан қора тошларга чўккалаб, битикларни ҳижжалаб ўқий бошладик, ёзувларни фото ва видео лавҳаларга олдик. Энг катта қоятошдаги матн қуйидагича:

Фи айёми салтанати султон
Бобур халлада мулкаҳу. 907.

(Таржимаси: *Бобур ҳукмронлиги кунлари. Оллоҳ унинг шоҳлигини абадийлаштирсин*).

Шу матн остида қуйидаги байт ўйиб ёзилган:

Кофиро, мардумшикоро,
як замон оҳистатар,
К-оҳуи бечораро ба тири
туркон тоб нест.

Катабаи мирам Бобур халладалоҳ
мулкаҳу султонаҳу. 907

Мазмуни:

Эй кофир, эй одам овчиси,
бир лаҳза шошма,
Шўрлик кийик турклар
ўқига дош беролмайди.

Амирим Бобурнинг катабаси тошбитиги. Оллоҳ унинг мулки ва салтанатини боқий этсин.

Давоми олтинчи саҳифада.

Ўроз ҲАЙДАР

БАҒРИНГДА УЙҒОНГУМ, ВАТАН!

СОНЕТЛАР

"Эркалатар ва чарчатар сени овозим"
А.ПУШКИН

I

Мана, ишқ мактубим ёқмоқдасан жим,
Куйдирилган сўзлар жаранги тинар.
Қарғайсан, гўримга қадаб етмиш чим,
Ҳаёт шамим абад наздингда сўнар.

Марҳумга ҳам бунча тутмассан аза,
Хотирига асло ёқиб шамчироқ.
Мендан кўра ҳозир, арзимас нарса
Минг карра азиздир, қалбга овунчоқ.

Оч бўридай атроф ташланар менга,
Тоғлар эса қочар аразлагандек.
Ожизни ҳаттоки, шарпа ҳам енгар,
Бўронлар олови ёндиролмас, лек.

Мамонтдай уйғониб уч минг йилдан сўнг,
Севги тиландимми, музликдан бу кун.

II

Мен сени севардим — бор-йўқ айбим шу,
Кин-гина йўқ эди, севгимда зарра.
Ўйлардим оғзимга у қуяди сув,
Видолашув чоғи — энг сўнгги марта.

Бари тамом! Бари гўё бир рўё,
Шар ҳавога учди, ёрилди тамом.
Яланғоч ойга ҳам боқмам маҳлиё,
Юлдузларга дегум совуққон: — Салом!

Суйиб эркалаган чоғинг у, албат,
Сенга гўдак каби боқиши аён.
Ҳатто тошларда ҳам уйғотар ҳайрат,
Меҳрдан покланган нигоҳлар шу он.

Ҳамманинг қўлида мен бўлдим эрмак,
Бўм-бўш чизиқларда титрайди юрак.

III

Сен лаззат топганда ишқсиз ҳаётдан,
Мени масхаралар эринчоқ ел ҳам.
Эгардан тушмайин тушиб-да отдан,
Илашган ҳар нега ёпишгум маҳкам.

Дунё шум кампирдир, найрангида биз
Қўзичоқдан қўрққан шердек нотавон.
Бол таъмин туёлмам болдан севгисиз,
Тиниқ чашма суви лойқа, шўр аён.

Сендаги қўрқуву мендаги журъат,
Олис юлдуз каби тортаркан хира.
Қутурган дарёда йўқолур қудрат,
Офтоб ўз ҳуснига бўлур асира.

Ишқ мактуби ила куяркан сўзим,
Офтоб зулмат, дея чинқирар кўзим.

IV

Ой, юзинг бекитма, ёпиндинг нечун,
Оппоқ сукунатдан оппоқ паранжи.
Ўзинг олиб қочгунг ҳар недан бу тун,
Менми, ё ўзингдан ўкингунг ранжиб.

Ой юзингга ойна бўлойин ўзим,
Тилла сочган тилинг билан тиллашай.
Бодроқдай чарсиллаб очилсин Сўзим,
Юлдуз ёққан товшинг билан беллашай.

Ўз шуъланг ўзингга етти ёт каби,
Сен эса зулматдан тилайсан ёғду.
Тонгга бекинасан нега уялиб,
Кундуз тополмасин дейсанми ёхуд.

Овозига неки бекиндими, бас,
Тимсоҳда ишқ сари уйғотур ҳавас.

V

Мени ҳеч ким кутмас. Ҳаво мунча дим,
Юлдузлар нуқсидан ер супрадай оқ.
Йўталгандай бўлар боғда аллаким,
Ўзича қўшиқ ҳам куйлайди қувноқ.

Мени ҳеч ким кутмас. Ой боқмас хушҳол,
Кутишдан зериккан сулувдай ўйчан.
Девор оша сокин бўйлар кўчага
Ошиқ ўспириндай тераклар бўйчан.

Мени ҳеч ким кутмас. Кутаман кимни,
О, менинг юрмагим ҳаммага малол.
Бўрондай қутуриб, узлуксиз эсиб
Ҳамманинг жонига теккандай шамол.

Мени ҳеч ким кутмас, тўрт бўлиб кўзи,
Кутмаганим каби ҳеч кимни ўзим.

ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ

I

Ишонч ижросидан қарздор ўзим,*
Ишонганга ишонч, мумкинга мумкин.
Гарчи қақнус эрур ҳар айтган сўзим,
Бир баргча яшадим одамзод умрин.

Ҳақиқат — унвоним, ранжим фитратдир.
Насибамни уздим мақтов, олқишдан.
Бойсундан ёдгорлик қурбу қудратдир,
Ахир, омон чиқди гулларим қишдан.

Адибдан сўрашар Ҳақнинг қарзини,
Калом — ришва бўлса, маддоҳлик нечун.
Ким тинглар Фалакнинг доду арзини.

Ўзимдан ортмадим, қарайди нигун
Қонга ботган қуёш — кўкнинг фарзини,
Ҳаёт — ечиб бўлмас топилдиқ тугун.

II

Қора камар ичра ёқдим гоҳ гулхан.
Оғир тош кўчганда-ку кипригимдан
Сўнгсиз тубсизликка учдим ер билан.

Теграмда уммонлар, тоғлар йиқилур,
Капалак сингари бешарпа, бежон.
Яримшол қуёшни хомталаш қилур,
Митти чумолилар тортқилаб ҳар ён.

Билмайман, қаёнда сўнгги бекатим,
Ўзга бекатига боқмагандирман —
Мен сенинг eringдан очиб эгатим.

Жаннат қопқасини қоқмагандирман.
Оёқлар остига Сўзим отмадим,
Нафрат ёрлиғини тақмагандирман.

III

Бунча бевафодир бу қайсар дунё,
Турвасидан сизиб томгани ёшдир.
Булут ичра ойдай боқар безиё,
Сабримнинг юлдузи мангу талошдир.

Сўз — Аллоҳ шамшири, нурдек учгувчи,
Қуёш ярасидан туғилган қўшиқ.
Кўчганда осмондай беун кўчгувчи,
Фалак маҳражида мангу уйғоқ Ишқ.

Тушундим — қисматим туғилмаган Сўз,
Мангулик тожидай чорлар бекарам.
Бахт — бу тупроқдан узилган илдиз.

Кимнинг изтироби кўзимдаги нам,
Минг йиллик сополдай жаранглар сассиз.
Барибир, бағрингда уйғонгум, Ватан!

* *Адиб мактубидан.*

Гулчеҳра ЖЎРАЕВА

БИР ЙИЛ — ҚАДАМ

Кўзгуга боққину ўзни қил сўроқ,
Савобу гуноҳни сол тарозига.
Қай бири енгилу, қайси оғирроқ,
Муяссар бўлдингми виждон розига.

Атрофингда кимлар айланишди хўп,
Ким чапга, ким ўнга тортди қўлингдан,
Аросат белида иккиланмай кўп,
Адашмай бордингми қутлуғ йўлингдан.

Оиланг, ота-онанг, фарзандларингни
Меҳринг ардоғида яйратолдингми,
Элу юрт олдида қарз — фарзларингни
Ватаннинг корига яратолдингми?

Бир ками бандамиз, Яратган беайб,
Тазарру қилдингми туриб ҳар саҳар.
Бугундан ўйла сен кекса чоғинг пайт
Олгучи бўлармi ҳолингдан хабар.

Унутма, бу ҳаёт омонат-ку, де,
Югургин, армонга етиб ол тезроқ,
Умрнинг бир йили бир қадамга тенг,
Ўйлаб ҳам, ўлчаб ҳам қадам бос, ўртоқ!

Седана юлдузлар, ой-чи кулчани
Эслатиб оқ парда ортида сузар.

Бир парча булутни қилиб дастурхон,
Оймўма кулчани узатсам кунга.
Зуҳра ҳам шу қадар яқинки бу он,
Қўлимни узатсам етгудек унга.

Самода сайёра сонсиз, басаноқ...
Ерда ҳам кам эмас «жонли юлдузлар».
Келажак йўлига бўлмоққа чироқ,
Ердаги юлдузлар «ёнар» кундузлар.

Тақдирим ҳақида сўйланг, юлдузлар,
Бўйнимга тақингиз ўзингиз маржон.
Мен ҳам порлаб турай бамисли сизлар,
Беғубор бағримни этиб кенг осмон.

БЕКА

Эшикдан киркаркан, Ота ҳар доим
Биринчи саволи: «Уйдами онанг?».
Болалар сўроқлар: «Бормилар ойим?»,
Демак она билан обод бу хона...

Она уйда бўлса ўзгача байрам,
Қозонда қайнайди мазали таом,
Она уйда бўлса саришталик ҳам,
Бор сирдош, дарддош бор, яна интизом.

Ишхона, ошхона... чарчадим демас,
Фарзандлар меҳридан олади қувват.
Оила Онадан хурсанд бўлса, бас,
Онага керакмас бундан ортиқ бахт.

Омад ҳам, давлат ҳам, бебаҳо қадр —
Осуда ҳаётнинг ширин меваси.
Оллоҳдан келадир неъмат ва сабр,
Барча қувончларнинг гўзал шодаси.
Ота бўлган уйда йўқдир эҳтиёж,
Барака бошида чаққон қўл Бека.
Арзийди тиллодан кийдирсангиз тож,
Яшасин ҳар уйда шундай Малика.

БИРИНЧИ ҚОР

Тик боққандек қуёшга аранг,
Кўз қамашди жавоҳир қордан.
Табиат ҳам кийди оқ фаранг,
Тоза этиб руҳни ғубордан...

Биринчи қор, ёнасан лов-лов,
Сурат босар излар, қадамлар.
Афсус, ерга сингасан дарров,
Сингган каби «ўтган» одамлар...

ЮЛДУЗЛАР ҚЎШИҒИ

Қалбимдан нур олиб ёқдим кечани,
Чарақлаб ёришди кўкда юлдузлар.

БУВИЖОНЛАР

Тўйхонанинг тўрида,
Пастаккина сўрида,
Жойлашибди бувилар,
Ёшликдаги сулувлар.

Ёшликдаги сулувлар
Кимларни ром этмаган,
Гўзаллар висолига
Кимлар етиб, етмаган.

Етганлар сўзлар бийрон
Келинчаклик даврини,
Ширин хотира ичра
Ёри билан сайрини.

Саксон эмас, ўн саккиз
Ёшда улар ушбу дам,
Ёддан чиқди, шубҳасиз,
Невара, чевара ҳам.

Авжига минди суҳбат,
Шовқин-сурон бир чақа.
Меҳмонлар келди, кетди
Халал бермай «чақ-чақ»қа.

Бувилар охир чарчаб
Уйқу хумор этибди.
Кўз очиб уйғонсалар,
Тўй ҳам тарқаб кетибди.

14 январ — Ватан ҳимоячилари куни

Ҳадемай мамлакатимизда Ватан ҳимоячилари куни умумхалқ байрами сифатида яна бир бор нишонланади. Мустақилликнинг дастлабки йилларидан бери кўтаринки руҳда байрам қилиб келаётганимиз — ушбу қутлуғ сана, чиндан ҳам умумхалқ шодиёнаси. Чунки, Ватан тинч, осмонимиз мусаффо бўлса эл-юртда, ҳаётимизда ҳам тинчлик-осойишталик ҳукм суради. Балоғат ёшига етган фарзандларини ҳарбий хизматга жўнатаётган ота-оналарнинг кўнгли эса хотиржам бўлади. Чунки, йигитлар Ватан сарҳадларини қўриқлаш, бу ишга шай туриш билан бирга, замонавий мураккаб касбларни ўрганиб, жисмоний жиҳатдан чиниқиб, Ватанга муҳаббат, ота-онага меҳр-оқибат туйғулари янада жўш урган ҳолда хизматдан қайтмоқдалар.

МАҒРУРЛИК ЯРАШАР СИЙРАТИНГИЗГА...

Таҳририятимиз почтасида йил бошиданоқ Ватан ҳимоячилари кунига бағишланган мактублар кўзга ташлана бошлади. Уларнинг ҳар бирида шу азиз ва муқаддас Ватанга фарзанд бўлиш ифтихори кўзга ташланади. Чунончи, Марғилон шаҳрида анча йиллардан бери таниқли шоир Исмоил Маҳмуд раҳбарлигида фаолият юритиб келаётган ёш ижодкорларнинг Жаҳон отин Увайсий номидаги тўгараги қатнашчилари йўллаган шеърлар гулдастаси билан танишар экансиз (тўгарак аъзоларининг ижодидан айрим намуналарни газетамизда аввал ҳам эълон қилганмиз), бугунги ёшлар она-Ватан олдидаги фарзандлик бурчларини нечоғли чуқур англаётганларига, қалбларида ана шу бурчни оқлаш нияти жўш ураётганига гувоҳ бўласиз. Машқларнинг ҳаммаси ҳам шеърий асар сифатида мукаммал эмасдир, аммо улардаги она-юртга содиқлик изҳори ўзининг бениҳоя самимийлиги билан ўқувчини хушнуд этади. Чунончи, ёш қаламкаш Феруза Шокирова ўз туйғуларини қуйидагича ифодалайди:

Қалқон эрур кўкси, ким айласа қасд,
Улуғ замин шаҳду ўктам шонига.
Гард қўндирмас тунлари огоҳ бўлиб,
Жонин тутар она-Ватан жонига.

Дилафрўз Ғанижонова Ватан посбонларига мурожаат қилиб:

Муҳаббат қасрига ҳарорат берган
Кумушбибиларнинг қалби қўрисиз.
Мағрурлик ярашар сийратингизга,
Баҳодир, мард ўғлон — зўрлар зўрисиз.

деб ёзса, Зулфия Эргашева она-юрт қўриқчилари сиймосида ориятли, ғурурли ўғлонларни кўради:

Сен борсан, диллар ҳис айлагай ҳузур,
Посбонсан, ҳур Ватан ҳимоянгдадур.
Камолу кўркингга айтарлар шукур,
Юртнинг қатордаги норисан, ўғлон,
Муқаддас, ҳур юртнинг орисан, ўғлон.

Йигитлар учун ўз уйи, маҳалласи, Ватани тинчлигини қўриқлашдан ҳам шарафли вазифа йўқ. Ватанга содиқ бўлиш сарҳадларнигина эмас, унинг моддий бойликларини, маънавий қадриятларини, улуғ аждодларимиздан бизга мерос бўлиб қолган эзгу фазилатларни ҳам ҳимоя қилиш деганидир. Буни Саидхон Ҳафизов посбонлар номидан шундай ифодалайди:

Токи омон экан жўш урган жонлар,
Яралгуси минглаб янги имконлар.
Кўз қирин ташласа ногоҳ ёмонлар,
Ёв учун кўкраги қалқонларингмиз,
Ўзбегим, сенинг мард ўғлонларингмиз.

Ватан мавзуси, она-юрт ҳимояси бадиий адабиётда, хусусан, шеъриятимизда неча минг йиллардан бери бош мавзулардан бири бўлиб келади. Улуғ Алишер Навоий, Мирзо Бобур, яна қанчадан қанча қалам соҳиблари бу мавзуда ҳамон моҳиятини йўқотмаган таъсирчан асарлар битишган. Ватан билан фахрланиш, унга садоқатли фарзанд бўлиш орзуси Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов каби шоирларимиз ижодининг ўзагини ташкил этади. Бинобарин, бугун Марғилонда қалам тебратаётган Сарвиноз Турдалиева, Абдиҳаёт Абдуқодиров, Иқбол Юсуф, Маҳфират Жўраева, Дилрабо Мирзаматова ва бошқаларнинг машқларида ҳам худди шу ҳолатни кўриб, дилимиз равшан тортади.

Истиқлол йилларида мамлакатимизда ёш авлодни ҳар жиҳатдан комил инсонлар қилиб тарбиялашга алоҳида эътибор берилмоқда. Айниқса, ижодкор ёшларни қўллаб-қувватлаш, уларга ўз истеъдодларини тўла намоён этишлари учун зарур бўлган барча шарт-шароитларни яратиб бериш борасида амалга оширилаётган ишлар ҳар жиҳатдан эътиборга молик. Биргина "Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми" жамғармаси ҳомийлигида ўтказилаётган танловларнинг ўзи турли соҳаларда янги-янги истеъдодларни кашф этмоқда. "Умид билан суқилган таёқ, бир кун берар меваю япроқ", деганларидек, бу ғамхўрликнинг "мева"сини бугуннинг ўзидаёқ кўриш мумкин. Йил якунида мамлакатимиз парламенти ва маҳаллий кенгашларга ўтказилган сайловларда қатнашган номзодларнинг маълум қисми истиқлол йилларида вояга етган, дунёқараши янгича шароитда шаклланган ёшлар эканлиги фикримизга далил бўла олади. Қувонарлиси шундаки, бу ёшларнинг кўплари сайловда ғолиб чиқиб, мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётида янада фаол иштирок этиш имкониятига эга бўлдилар.

Давлатимиз раҳбарининг таклифига биноан янги 2010 йилнинг «Баркамол авлод йили» деб эълон қилиниши ёшлар камолоти тўғрисидаги ғамхўрликнинг яна бир ёрқин ифодаси бўлди. Зеро, ўсиб-улғаяётган янги авлодни ҳар жиҳатдан камолга етказмай туриб, жамиятни тараққий эттириб бўлмайди.

М. АҲМЕДОВ

Маданий ҳаёт

Муқимий номидаги мусиқали драма театри ижодкорлари томонидан саҳнага қўйилган «Оловиддининг сеҳрли чироғи» эртагини ўқувчилар илиқ қарши олдилар.

Наталия Глубокина қаламига мансуб бу мусиқий спектакл режиссёр Гулруҳ Нажидова томонидан саҳналаштирилган. Асарнинг қўшиқ ва рақсларга бойлиги жажжи болакайларга манзур бўлмоқда.

— Авваллари ушбу эртак севги-муҳаббат рамзи сифатида талқин этилган бўлса, бу гал дўстлик туйғусига кўпроқ эътибор қаратилди, — дейди актриса Д.Иброҳимова. — Дўстлик туйғуси ҳар қандай машаққатни енга олишини ёш томошабинларимизга сингдиришга ҳаракат қилдик.

Гулруҳ ЭРГАШЕВА

Жаҳон ҳикоялари хазинаси

1966 йил эди. Ўзбекистон радиосида ишлардим. Яқинда университетни битирган ёш хизматчи бўлганимдан, талабалик йилларидаги сингари мени пахта теримига юборишди. Кузнинг охири, қиш бошланиши. Совуқ. Баъзан қор учқунлаганда ҳам далага чиқиб, баъзан икки-уч кунлаб баракда бекор ҳам қолар эдик. Борган туманимиз қаер? — энди эсимда йўқ, қишлоқда уруш пайтидами, кейинми қўним топган немис хонадонлари бор эди. Улар жуда меҳнаткаш, асосан, боғдорчилик билан шуғулланар, карам, бодринг тузлашга ҳам уста эди. Шўх, беқарор давримиз, бўш кунлар айрим хонадонларга меҳмонга борардик.

Университетда Охун деган домла бизга чет эл, жумладан, немис адабиётидан маъруза ўқиган. Лекин келиб чиқиши швейцариялик немис ёзувчиси Ҳерман Ҳессе номига ўша, пахтага борганда, ўзимизга яқин қишлоқдаги немис хонадонида дуч келганман. Унинг титилиб кетган бир китобини кўрганман ва «савод етмагани»дан, очиғи, бу немисларнинг диний китоби бўлса керак, деб ўйлаганман.

Мана, энди қарасам, худди ўшанда Ҳессе Нобел мукофотига сазавор бўлганига роппа-роса йигирма йил тўлган, у 85 ёшида вафот этганига атиги тўрт йилга яқинлашган кунлар экан. Шу ўринда яна айтмоқчиман. Иккинчи жаҳон муҳорабаси биздан олисларда борганига қарамай, болаликдан бизнинг димоғимизга ҳам «порох ҳиди» ўрнашган эди. Менга тенгдош авлоднинг ёшликда немисларга нисбатан муносабати «иккиламчи» эди ва бу адабиётга муносабатимизга ҳам таъсир этган эди. Халқ бошқа, ёвуз салтанат эгалари бошқа эканлигини англаб етгунимизча йиллар ўтиб кетди.

Ҳерман Ҳессенинг «Демиан», «Дашт бўриси» ва хаёлий-рамзий йўналишдаги «Мунчоқ ўйини» деган романлари бор. Унинг ҳикоялари ҳам ўқувчиларга маълум ва машҳур.

Омон МУХТОР

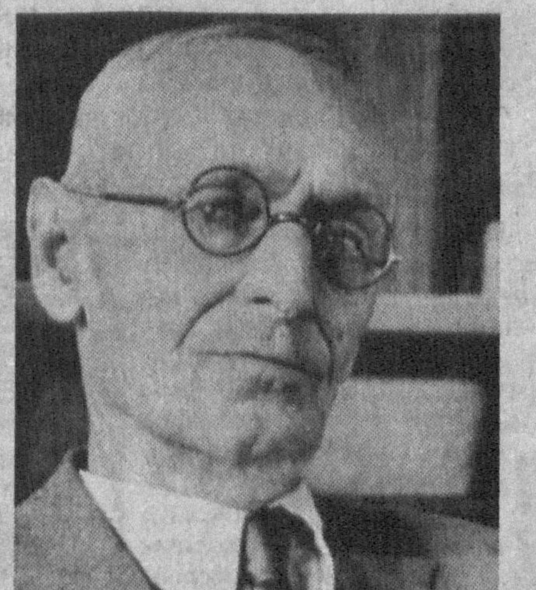

МУЗ УСТИДАГИ ОШИҚ

Ўша йили қиш ниҳоятда қаттиқ келиб, узоқ чўзилган, шу боис биздаги жуда ҳам гўзал Шварцвалд дарёси бир неча ҳафталаб қаттиқ музлаб қолган эди. Мен ўша ғалати, ўзим ҳам ҳаддан зиёд қойил қолган туйғуни ҳамон унутолмайман. Ўшанда қаҳратон совуқнинг илк куни эди. Эрталабданоқ дарёга отландим, у шунақанги чуқур, муз эса шундай тип-тиниқ, худди юпқагина ойна янглиғ эди, унда ям-яшил сув, тошли қумлоқлар, уларга ажойиб бир тарзда сингиб кетган ғаройиб сувўтлар кўриниб турар, аҳён-аҳёнда эса бирдаярим балиқнинг қорамтир танаси кўзга чалиниб қоларди.

Ўртоқларим билан муз устида бетларимиз қизариб, қўлларимиз кўкариб, ярим кунлаб конкида яхмалак отиб юрардик. Шиддатли ва бир маромдаги ҳаракатларимиздан юракларимиз тўлиб-тошар, болалик даврининг беғам-мулоҳазасиз, ажойиб ва лаззатли онларидан куч-қувват оларди. Биз бир-бирларимиз билан кимўзарга, узоққа ва баландликка сакраш бўйича беллашар, қувлашмачоқ ўйнардик, орамизда кимки агар ҳали ҳам эски урфдаги оёққа боғланадиган конкида учаётган бўлса, улар дурустгина яхмалак отувчилар ҳисобланарди. Бироқ биттамизда, яъни фабрикантнинг ўғлида «Halifax» русумли конки бўлиб, у ип ёки тасмасиз ҳам маҳкамланаверар, уни кўз очиб юмгунча боғлаш ва ечиш мумкин эди. Ўшандан буён ўтган кўп йиллар мобайнида «Halifax» сўзи менинг рождество байрамидаги совғалар рўйхатимда сақланиб қолган бўлса-да, бироқ ўзи насиб этмаган, орадан ўн икки йил ўтгач, бир куни конкининг энг зўридан бир жуфт харид қилай деб, дўкондан «Halifax»ни сўраганимда, у ердагилар кулимсираб, «Halifax» энди эскириб, анчадан буён энг яхши конки бўлмай қолганига ишонтиришган, шунда дилим ранжиб, энг юксак орзуим ҳамда болаларча эътимодимнинг бир парчасидан мосуво бўлган эдим. Муз устида кўпинча ёлғиз ўзим учишни ёқтирар, баъзан ҳатто тун пардаси ёйилгунга қадар ҳам қолиб кетардим. Мен елдек учиб бораётиб, хоҳлаган нуқтада тўхташ ёки қайрилиб олишни машқ қилиб, ўрганиб олган, шу аснода чиройли доира ясаб, мувозанатимни сақлаган қўйи муаллақ сузардим. Кўпчилик ўртоқларим муз устидаги вақтларини қизлар кетидан югуриб, уларнинг кўнглини овлашга сарфлашарди. Менда эса қизлар деган гап йўқ эди. Бошқалар қизларга тантилик қилиб, улар атрофида ҳам ёниб, ҳам тортиниб гирдикапалак бўлаётган ёки жуфт-жуфт бўлиб қувноқ ва шўхчан учаётган пайтларида мен якка-ёлғиз сирпанишнинг эркин ҳавосидан баҳраманд бўлардим.

Қизларнинг «йўлбошчилари»га фақат раҳмим келар ёки улар устидан кулардим, холос. Чунки баъзи бир дўстларимнинг лафзларига қараганда, уларнинг ишқий саргузаштлари аслида нақадар дудмал ва шубҳали эканлигини билиб олиш қийин эмас эди.

Ўшанда қиш охирлаб қолган пайт, бир куни мактабда янгилик қулоғимга чалиниб қолди, нима эмиш, Нордкафер яқинда Эмма Майерни конки ечаётганида яна ўпиб олганмиш. Бу хабарни эшитиб, қоним қайнаб кетди. Ўпиб олганмиш! Одатда, қизлар билан юришнинг энг зўр кайф-сафоси сифатида мақталган қуруқ, бемаза суҳбатлар ҳамда журъатсиз қўл бериб кўришишларга қараганда бу, албатта, бошқа нарса эди. Ўпиб олганмиш-а! Бу олдиндан ҳис этган, журъатсиз, тунд ўзга бир оламдан келган садо бўлиб, унда аллақандай сирли, шоирона, ақл бовар қилмас бир нарса мужассам эди. У ўша — барчамиз билиб индамай юрган, олдиндан сезган ва мактабдан қувилган қизларга ишқибоз содиқ ўқувчи болаларнинг эртакнамо ишқий саргузаштларида ўз ифодасини топган чучмал, ўта мафтункор маъвога мансуб эди. Нордкафер асли гамбурглик ўн тўрт ёшли ўқувчи. Худо билади бизга қандай келиб қолган, уни ниҳоятда ҳурмат қилардим, унинг мактабдан ташқаридаги зўр обрўси кечалари менга уйқу бермасди. Эмма Майер эса шубҳасиз, Герберсаудаги энг дўндиқ ўқувчи қиз бўлиб, малларанг, мағрур, шаҳдам, эпчил ва чаққон, ёши мен билан баравар эди.

Ўша кундан бошлаб оромим йўқолган, ўзимча режа туза бошлагандим. Қиз болани ўпиш, бу — ўз-ўзидан менинг ҳозиргача мавжуд бўлган барча энг юксак орзуларимдан ҳам ошиб тушарди. Қолаверса, бундай хатти-ҳаракат беадаблик саналиб, шак-шубҳасиз, мактаб ҳақидаги қонун томонидан ҳам таъқиқланган. Яхмалак устида қизларга илтифот қилиб, марҳамат кўрсатиш бунинг учун бирдан-бир қулай имконият эканлиги менга тез орада аён бўлди. Энг аввало, ташқи кўринишимни иложи борича кўнгил овлашга мойил, хушомадга қодир этишга ҳаракат қилдим. Соч тарашга вақт ажратиб, кийимларимнинг тозалигига алоҳида эътибор бера бошладим, мўйна телпагимни одоб юзасидан пешонамга бир оз тушириб киядиган бўлдим ва сингилларимдан пуштиранг ипак бўйинбоғини ялиниб-ёлвориб сўраб олдим. Муз устида учаётган пайтларимда йўл-йўлакай мўлжалимга тўғри келган қизларга хушмуомалалик билан салом бера бошладим. Бундай муомала аввалига уларни ажаблантирган бўлса-да, айни пайтда хайрихоҳлик уйғотаётгани ҳам сезилиб турарди.

Илк танишув камина учун хийла қийин бўлди, чунки мен ҳали ҳаётимда биронта қизни «таклиф қилиб» кўрмагандим. Аввалига дўстларимнинг мана шунақанги жиддий маросимлар чоғида ўзларини қандай тутишларини сездирмай кузатишга уриниб кўрдим. Уларнинг баъзилари фақат мулозамат юзасидан таъзим қилиб қўл узатсалар, бошқалари тутилиб қолиб, алланималарни ғўлдирашар, кўпчилиги эса қуйидаги ажойиб ибoradан фойдаланишарди: «Марҳаматингизни дариғ тутманг?». Мана шу жумла менга жуда ёқиб қолди, уйга келиб хонамдаги печка олдида куллуқ қилганимча, ушбу тантанавор сўзларни қандай айтишни машқ қила бошладим.

Илк қадамни қўядиган кун ҳам етиб келди. Куни кечаёқ ишга киришишни ўйлаган, бироқ иккиланиб, журъат қилолмасдан қайтиб келгандим. Бугун эса ўзим шу қадар кутган ва ҳайиққан ишни албатта амалга ошираман, деб собитқадам бўлиб турдим. Юрагим пўкиллаб, худди жиноятчи каби руҳим тушиб, маъюс бир алпозда яхмалакка бордим. Ишонсангиз, конки қадаётган қўлларим «қалт-қалт» титрарди. Сўнгра доирани кенг олдим-да, афт-ангоримда одатдаги хотиржамлик ва табиийликни сақлашга ҳаракат қилиб, кўпчиликка қўшилиб кетдим. Бутун бошли яхмалакни катта тезлик билан икки марта айланиб чиқдим, кескин ҳаракат ёки совуқ ҳаводанми, кайфиятим кўтарилди.

Тўсатдан, шундоқ кўприк остида аллакимга бор кучим билан урилиб, ён тарафга сирғаниб кетдим. Қарасам, муз устида гўзал Эмма ўтирар, оғриқнинг зўридан аранг тишини тишига босиб, шу қўйи менга таънаомуз қараб турарди. Кўз олдимда дунё гир-гир айланиб кетди.

— Мени турғизиб қўйсаларинг-чи! — қичқирди у дугоналарига. Мен хижолатдан қип-қизариб кетгандим, телпагимни аста ечдим-да, унинг ёнига чўк тушиб, ўрнидан туришига ёрдамлашдим.

Бизлар энди икковимиз ҳам нима қилишни билмасдан, журъатсиз бир тарзда рўбарў турар, шу аснода бир-биримизга нима дейишни ҳам билмасдик. Унинг эгнидаги мўйна пўстин, чиройли чеҳраси ҳамда сочларидаги қандайдир ёт ифордан бошим айланди. Қиздан узр сўраш эсимга тушиб, бироқ бунга журъат қилолмай, телпагимни ҳамон муштимда тутиб турардим. Шунда бехосдан кўз ўнгим қоронғулашгандек бўлди, ғайриихтиёрий тарзда унга чуқур таъзим қилиб, ғўлдирадим: «Марҳаматингизни дариғ тутманг?».

Қиз ҳеч нарса демасдан, қўлларимни бармоқлари орасига олди, уларнинг ҳароратини қўлқопдан ҳам ҳис этиб турардим. Сўнг бирга уча бошладик. Ўзимни шу дамда худди ғаройиб тушдагидек ҳис қилардим. Бахту иқбол, шарм-ҳаё, самимият, қувонч ва хижолатлик туйғусидан нафасим бўғилай дерди.

Чорак соат мўл биз бирга айландик. Ниҳоят, тўхташ жойига етганимизда, у нозик қўлларини аста бўшатди-да: «Катта раҳмат», деди ва ўзи ёлғиз учиб кетди. Мен эса анчадан сўнг мўйна қалпоқни ечдим ва турган еримда узоқ қолиб кетдим. Шундан кейингина ўтган бутун вақт давомида унинг бир оғиз ҳам гапирмаганини эсладим.

Музлар эриб, мен ўз тажрибамни бошқа такрорлай олмадим. Бу менинг илк ишқий саргузаштим эди. Бироқ орзуим амалга ошиб, қизнинг қирмизи лабларидан илк бўса олгунимга қадар орадан анча йиллар ўтди.

Олмон тилидан
Мирзаали АКБАРОВ
таржимаси

ИБРАТЛАР ХАЗИНАСИ

ЎзР ФА Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти жаҳондаги машҳур қўлёзма хазиналаридан биридир. Унда жаҳон илм-фани тараққиётига улкан ҳисса қўшган мутафаккир олимларнинг қимматли асарлари қўлёзмалари сақланади. Мана шундай қимматли асарлардан бири йирик мутафаккир Ҳусайн Воиз Кошифийнинг “Ахлоқи Муҳсиний” номли китобидир.

Олим “Ахлоқи Муҳсиний” асарини 1495 йили ёзган. У қирқ бобдан иборат. Дастлабки бобларда ибодат, дуо, ихлос каби тушунчалар баёни, подшоҳ ва юксак мартабали давлат арбобларининг вазифалари, ахлоқ-одоби жуда кўплаб тарихий шахслар тўғрисидаги маълумотлар асосида ёритилган. Китобда бошқа ахлоққа оид машҳур асарлардан иқтибослар мавжуд. Шу боис, Кошифий ўзини мусанниф, яъни асарнинг тузувчиси, деб атайди.

“Ахлоқи Муҳсиний”да мусанниф аввал ахлоққа оид бирор сўз ва тушунчани изоҳлаб, кейин унга ўқувчи амал қилиши учун нақлий ва ақлий далиллар келтиради. Нақлий далил деганда, “Қуръон” оятлари, “Ҳадис” ва ривоятлардан келтирилган асослар тушунилади. Ақлий далил деганда эса, бирор ахлоқий қоидага амал қилишнинг мантиқий асослари тушунилади. Бунинг учун китобда тузувчи фикр-мулоҳазалари, Абулқосим Фирдавсий, Низомий Ганжавий, Жалолиддин Румий ва бошқа мутафаккирлар асарларидан лавҳалар келтирилган.

Асардаги тарихий қиссалар қамрови давр жиҳатидан жуда катта. Уларда қадимги юнон донишмандлари, исломгача бўлган эрон, турк ҳукмдорлари, араб халифалари, Ғазнавий, Сомоний ва бошқа тарихий шахсларнинг ибратли сўзлари, ишлари тўғрисида ҳикоя қилинади. Аммо биз уларни айни тарихий воқеа, деб тан олишимиз қийин. Албатта, машҳур шахслар номларининг келтирилиши ўрта аср шароитида китобхон учун оддий бир ҳолдир. Аммо бугунги ўқувчига Ардашер ҳузурида Хитой хоқони, Ҳиндистон рожасининг бўлиши эриш туюлади. Улар қисса ижодкорларининг хаёли маҳсулидир.

“Ахлоқи Муҳсиний” XV асрда яратилган ахлоққа оид ҳам илмий, ҳам бадиий хусусиятга эга китобдир. Шу сабабли, тузувчи унга кўплаб шеърий намуналар, ривоятларни киритган. Айрим ҳолларда, ўша давр кишисининг дунёқараши сезиладиган ўринлар ҳам мавжуд.

Ҳусайн Воиз Кошифий ахлоқ борасида Муҳаммад пайғамбар шахсига алоҳида ҳурмат кўрсатади: “Улуғ ҳадис “буъисту ли-утаммима макорим ал-ахлоқи” мазмунидан маълум бўладики, олам сарвари ва бани одам сардафтари Муҳаммад(с.а.в.)-нинг пайғамбарлик фойдаси ҳам аҳли оламаро улуғ яхши хулқлар ошкор қилиши ва яхши сифатларни камолга етказишидир. Ҳадиснинг мазмуни, тамом қилурман, яъни камолга етказгайман улуғ яхши хулқларни, дейишдир. Ҳазрат(с.а.в.)нинг мўъжаз баён тиллари “Хулқланинглар, Оллоҳ хулқи билан” калимаси билан сўз очди. “Қиёмат тарозисида тортиладиган нарса яхши хулқдир”.

Мусанниф инсон ахлоқи, яхши хулқнинг ижтимоий ҳаётдаги аҳамиятини шундай изоҳлайди: “Ҳакимлар айтадиларки, чиройли хулқ шундай бир йўлки, бу йўлдан юрмай иззат ва шариф манзилига етиб бўлмайди ва бу йўлга қадам қўймай вужуд рахтини(кийим-кечагини — **А.М.**) ҳайвонот биёбонидан инсоният дорул мулкига етказиб бўлмайди...

Чиройли хулқ ва ёқимли сифатлар одамлар орасида ҳар кимдан содир бўлса зебо кўринади. Хусусан, қудрат ва қувват жиловини Ҳақ(пок ва олий) уларга ихтиёр кафтига бериб қўйилган жамоат, яъни подшоҳ жамоатидан агар яхши хулқ содир бўлса, бошқаларга нисбатан яхширoқ ва муносиброқ ярашади”.

Мавлоно Ҳусайн Воиз ал-Кошифий “дуогўйлик ва давлатхохлик тариқи бўйича, гарчи улуғ қадрли олий ҳазрат (шаҳзода Абулмуҳсин — **А.М.**)нинг сифатларини баён қилишга имкон бўлмаса-да, мулозимларининг яхши хулқи ва мақбул хислатларидан бир неча калимани баён варағига ёзишни хоҳладим. Токи ўзга подшоҳлар авлодига ибратнома ва дастур ул-амал бўлсин. Шундай хаёл билан бу рисоланинг номини “Ахлоқ ул-Муҳсиний”, деб ёзишга қарор қилдим”, дейди.

Мусанниф асар ёзишдан мақсадини шундай баён этади: “Одамлар табиатига мувофиқ шаҳрийдир, яъни улар бир-бирлари билан топишиб, бир шаҳар ёки бир маконда йиғилиб ўтирмасларидан бошқа илож йўқ, лекин мизожларини Ҳақ таоло ҳар хил қилиб яратган. Демак, уларнинг орасида бир қоида бўлиши керакки, бу билан уларнинг яшашлари тартибга тушиб, ёмонлик ва хатодан узоқ бўладилар. Бу қоида шариат бўлиб, унинг асл бунёди Ҳақ(пок ва олий)дан бўлади, уни юзага чиқариб, баён қилувчини пайғамбар дейилади. Бу қоида барпо бўлса, демак, уни қудрат ва шавкат билан сақлаб, ривож бериш ва ҳеч кимни унинг чегарасидан чиқишига йўл қўймаслик керак бўлади. Бундай ишлар учун мутасадди кишини подшоҳ дейдилар. Подшоҳлик даражаси пайғамбарлар даражасига яқиндир. Негаки, пайғамбар шариатни барпо қилувчи бўлса, подшоҳ, уни муҳофаза қилиб, ривож бергувчидир...

Шу боисдан ҳам, Ҳақ(пок ва олий) ўзига ва пайғамбарга итоат қилишга буюргандан сўнг, подшоҳга итоат этишга буюради. Оллоҳ сўзи: Итоат қилинглар Худойи таологa, итоат қилинглар пайғамбарларга ва итоат қилинглар ўзларингиздан бўлган подшоҳларингизга, демакдир”.

”Подшоҳ учун қирқта хислатга риоя қилиш зарур... Бу қирқта сифат рисоланинг қирқта бобида баён этилди. У муншийлар такаллуфидан холи, маъно айтувчиларнинг машаққатидан озод бўлиб, ҳар бир бобда яхши одамлар хулқи ҳақидаги ривоят ва шунга муносиб ҳикоятлар келтирилган бўлиб, улар ўз вақтида эшитилган ва ёзиб олингандир”.

Ихлос маъноси китобда шундай баён этилган: “Ихлоснинг маъноси яхши иш ва амални риё ва ғараздан, халқ ичида ўзини обид ва порсо қилиб кўрсатиш орқали халққа мақбул бўлишдан пок ва узоқ бўлиш, ниятни Ҳақ таологa рост ва холис қилишдан иборатдир”.

Мусанниф “дуо” сўзи маъносини шундай тушунтиради: “Дуонинг маъноси Ҳақ таоло даргоҳига ҳожатни арз этмоқ ва мақсадларнинг юзага чиқишини файзининг фазлидан тиламоқдир... Дуо қилиш икки мақсаддан холи эмас: ё фойда ҳосил қилиш учун ёки ўздан зарарни йўқотиш учун. Подшоҳлар бу икки ишдан ҳар бирини ўзига лозим тутмасдан бошқа илoжи йўқ. Биринчиси — фойда топиш, яъни мамлакатларнинг соз ва обод бўлиши, салтанатнинг мустаҳкам ва пойдор бўлишидир...

Иккинчиси — макр қилувчи ва зарар етказадиганларни йўқотиш, яъни хусуматчиларнинг ҳужум қилишини, душманлар ғалаба қилишини ёки алам ва ранж каби балоларни ўзидан узоқ этишдир...”.

Мусаннифнинг ҳаё баёнидаги мулоҳазалари ҳам диққатга сазовор: “Ҳаёнинг маъноси ёмон иш қилишдан уялишдир. Одамзодга ҳаё шариф хислат ва мақбул сийратдир. Ҳазрати Рисолатпаноҳ(с.а.в.) айтдиларки, ҳаё иймон дарахтидан битта шоҳдир ва оламнинг барқарор туришининг шартидир. Агар шарму ҳаё орадан кўтарилса ва ҳеч кишидан уялмаса, оламнинг тартиби издан чиқади, одамлар орасида яхши расму одатлар битиб, ҳаётига путур етади ва бир-бирлари учун диёнат сақламайдилар, кучлилар заифларни йўқ қиладилар. Аммо ҳаё сифати одамларни хоҳлаган ишларини қилишга йўл қўймайди. Каттаю кичикка ҳаёдан катта фойда бор, яхши одатларнинг меваси ҳаё суви ва офтобидан парвариш топмаса, ҳануз хом тураверади”.

Мусанниф адаб баёнида шундай деб ёзади: “Адабнинг маъноси ёмон сўздан ва бефойда ишдан нафсни тийиш, ўзининг ҳамда бошқа кишиларнинг иззатини сақлаб, обрўйини тўкмасликдир...”.

Кошифий адолат баёнида эса, шундай дейди: “Адолатнинг маъноси халқнинг ҳуқуқий тенглигини таъминлашдир. Адл шундай зийнатдирки, у мамлакатга оройиш беради, бир қуёшки, унинг нури билан зулмат ёруғликка айланади. Ҳақ(пок ва олий) бандаларини адолатга, бир-

Тадқиқот, ахборот

бирларига адл қилишга ва яхшилик кўрсатишга буюради...

Адолатнинг маъноси халқ аро тенглик кўзлаш бўлади, яъни бир гуруҳни яна бир гуруҳга ғолиб қилинмайди, ҳар тоифа ўз мартабасида тутилади. Подшоҳларнинг тобелари аслида тўрт гуруҳ бўладилар: биринчиси, шамшир аҳли, чунончи, амирлар ва лашкар бўлиб, улар оловга ўхшайдилар; иккинчиси, қалам аҳли, чунончи, китобдор ва вазирлар бўлиб, улар ҳавога ўхшайдилар; учинчиси, муомала аҳли, чунончи, савдогар ва ҳунармандлар бўлиб, улар сувга ўхшайдилар; тўртинчиси, зироат аҳли, чунончи, деҳқонлар бўлиб, улар тупроқсифатли бўладилар. Агар тўртта унсурнинг бири бошқасидан ғолиб келса, халқ мизожи вайрон бўлгани каби, бу тўрт гуруҳнинг ҳам бири бошқасидан ғолиб келса, мулк мизожи бузилади, оламнинг тинчлиги ва одамзотнинг яшаш тарзи издан чиқади”.

Ушбу келтирилган лавҳани бугунги кун нуқтаи назаридан қонун устиворлиги, деб тушуниш мумкин.

Дунё мол-мулкига ўчлик бу асарда инсоннинг салбий хусусияти ҳисобланади: “Доро донишмандларнинг биридан сўради: “Салтанат зийнати нимадан иборат?”. У жавоб берди: “Иззат билан умр сурмоқдан”. Доро яна сўради: “Иззатга қайси йўл билан эришиш мумкин?”. Айтдики: “Дунё молига ружу қўймай! Кимки, дунё зар-зеваригa ружуъ қўймаса, барча элнинг назарида азиз ва мукаррам кўринади. Ҳар ким зарни азиз тутса, уни халойиқ хор ва қадрсиз кўради”.

Ҳусайн Воиз Кошифий “Ахлоқи Муҳсиний” асарининг мазмуни билан танишиш шуни кўрсатадики, бу асарда темурийлар даври маънавият, одоб-ахлоқ талаблари умумлаштирилган тарзда баён этилган ва ибратли ҳикоялар воситасида ўқувчини одобли бўлишга ундаган. Ушбу қимматли асар тўрт марта ўзбек тилига таржима қилинган, XX бошларида эса, бир таржима матни тошбосма усулида ҳам чоп этилган. Аммо бу таржималарнинг ҳар бирида таржимон даври ва ўша давр хусусиятлари ўз аксини топган. Бу қимматли асарни бугунги кун китобхони учун янгидан таржима қилиб, изоҳлар билан чоп этилса, маънавий баркамол кишиларни тарбиялашга муҳим ҳисса бўлиб қўшилар эди.

Абдумажид МАДРАИМОВ,
тарих фанлари доктори

ТАРЖИМА АСРИ ДАВОМ ЭТАДИ

Ўзбек таржимачилиги тарихи минг йилдан ортиқ даврни ўз ичига олади. Бадиий адабиёт ва илму фаннинг турли жабҳаларига доир асарлар қадимдан ўзбек тилига ўгирилиб келинган. Ўзбек тилида битилган нодир китоблар эса араб, форс, лотин ва бошқа тилларга таржима қилиниб, жаҳон цивилизациясига муносиб ҳисса бўлиб қўшилган. Ўтган асрлар ўзбек таржимачилиги тарихи ва қадимда шаклланган таржима мактаблари хусусида сўз юритувчи тадқиқотларда (Ж.Шарипов, Ю.Пўлатов, Н.Комилов) келтирилган маълумотлар фикримизни тасдиқлайди.

Ўтган XX аср жаҳон таржимачилиги ва таржимашунослиги равнақида муҳим аҳамият касб этди. Халқаро таржимонлар федерацияси (ФИТ) собиқ президенти Пйер-Франсуа Кайе таъкидлаганидек, «XX аср — таржима асри» бўлиб тарихга кирди. Аср бошидан жаҳон илму фанининг жадал тараққий этиши, адабиёт ва санъатда янги жанр ва методларнинг юзага келиши таржима амалиётига бўлган талаб ҳамда эҳтиёжни ошириб юборди. Даврнинг тезкор тараққиёти ва илм-фан равнақи ўлароқ, филология соҳасида таржимашунослик, деб ном олган янги фаннинг шаклланишига замин ҳозирлади. Асрнинг етмишинчи йилларига келиб, таржима дунё халқлари ўртасида уларни барча соҳаларда боғловчи алоқа воситаси ёхуд «дўстлик кўприги»га (Ғ.Саломов) айланди.

Асрнинг ўттизинчи йилларида ўзбек таржима амалиёти ва таржимашунослик илмининг тамал тошини қўйган Абдулла Қодирий, Чўлпон, Усмон Носир, Аъзам Аюб, Отажон Ҳошим, Санжар Сиддиқ, Маннон Ройиқ сингари адиблар мероси шўролар мафкураси тарафидан узоқ йиллар рад этилиб, ўрганилмасдан келинган эди. Ваҳоланки, Чўлпоннинг Шекспир («Ҳамлет») ва жаҳон драматургиясидан, А.Қодирийнинг М.Твен, А.П.Чехов ва италян новеллистикасидан, Усмон Носирнинг Лермонтов («Демон «) ва европа шеъриятидан қилган таржималари ёхуд Отажон Ҳошим, Санжар Сиддиқ ва Маннон Ройиқнинг таржима назариясига бағишланган мақола ҳамда рисолалари ҳозирга қадар илмда ўз аҳамиятини йўқотган эмас, тадқиқотчилар тарафидан ўрганилиб келинмоқда.

Уларнинг таржимонлик анъаналарини давом эттирган Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Мақсуд Шайхзода, Зулфия, Миртемир, Мирзакалон Исмоилий жаҳон адабиёти классиклари асарларини тилимизга ўгириш билан машғул бўлдилар. Таржима асарлари ва таржимонлар меҳнати самараси ўлароқ, бу йилларда ўзбек адабиётида проза (роман, новелла, эссе) ва драматургия (трагедия, комедия) шаклланди, шеъриятимиз сонет, баллада, поэма, драматик достон каби жанрлар билан бойиди. Ўзбек театр санъатининг юксалишида ўша йилларда таржима қилиниб, саҳналаштирилган Шиллернинг «Қароқчилар» ва «Макр ва муҳаббат», Шекспирнинг «Ҳамлет» ва «Отелло», Молъернинг «Хасис» ва «Тартюф», Лопе де Веганинг «Қўзибулоқ», Гоголнинг «Ревизор» ва «Уйланиш» асарлари катта аҳамият касб этган эди.

Ўтган асрнинг 50 — 60 йилларида собиқ иттифоқ ва Европа филология илмида шаклланган таржимашунослик фани равнақида ўзбек олимлари ҳам фаол иштирок этгандилар. Бу даврда таржима тарихи (Ж.Шарипов, М.Расулий, Ю.Пўлатов) ва таржима назарияси (Ғ.Саломов, Н.Владимирова, Қ.Мусаев) масалаларига бағишланган йирик тадқиқотлар яратилди. Ўзбек китобхони бу даврга келиб жаҳон адабиётидан Ф.Рабле ва Сервантес, Шекспир ва Байрон, Балзак ва Мопассан, Тагор ва Войнич, Пушкин ва Толстой асарларини ўқишга муяссар бўлдилар. Асрнинг етмишинчи йилларида ўзбек таржима амалиётида «реалистик таржима» (Г.Гачечиладзе) учун кураш, яъни барқарор таржима асарлари яратиш сари дадил қадам ташланди. Таниқли шоирларимиз Абдулла Орипов Данте Алигери «Илоҳий комедия»сининг «Дўзах» китобини, Эркин Воҳидов Гётенинг «Фауст» фожеасини юксак маҳорат билан тилимизга ўгирдилар. Муҳаммад Али Роберт Бёрнснинг «Қўшиқ ва балладалар» ва Юсуф Шомансур Шекспирнинг «Сонетлар» китобини таржима қилишди. Шунингдек, бу йилларда П.Мерименинг «Карл IX салтанати йилномаси» романи О.Шарафиддинов таржимасида, Стендалнинг «Қизил ва қора», «Парма ибодатхонаси» романлари Ҳ.Тўрабеков таржимасида босилиб чиқди. Байрон асарларининг бир жилдли «Сайланма»си (Ҳ.Олимжон, М.Шайхзода, Ж.Жабборов, М.Али, Р.Парфи таржималари) алоҳида китоб ҳолида нашр этилди. Айниқса, бу йилларда таниқли адабиётшунос Иброҳим Ғафуров таржима борасида сермаҳсул ижод қилди. Унинг таржимасида Мопассаннинг «Азизим», Хемингуэйнинг «Чол ва денгиз», «Алвидо қурол!» романларининг нашр этилиши катта воқеа бўлган эди. Юқоридаги таржима асарлари ўзбек адабиётининг кейинги равнақида муҳим рол ўйнади, ёш қаламкашлар ижодига сезиларли таъсир кўрсатди.

Таржима асарларига давр талаби ва эҳтиёжнинг ортиб бориши, бу йилларда таржимон ва таржимашуносларимиз олдига янгича талаб, яъни бевосита аслият тилидан ўгириш ва ўгирилган таржималарни асл нусха матни билан қиёсий-типологик аснода тадқиқ қилишни тақозо этди. Шу боис, Ёзувчилар уюшмасида таржима бўлими, Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти таржима ва адабий алоқалар сектори, Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)да Таржима назарияси кафедраси ўз фаолиятини бошлади. Мазкур ижод ва илм даргоҳларида таржима асарлари мунтазам муҳокама қилиниб борилди, таржимашунослик муаммолари тадқиқ этилиб, ёш таржимон ва мунаққидлар тайёрлаш борасида муҳим ишлар амалга оширилди. Тез орада, ғарб тилларини ўрганган шоир-таржимонлар Жамол Камол Шекспир фожеаларини инглиз тилидан, Абдулла Шер Хайнриҳ Ҳайненинг «Қиш эртаги» достонини немис тилидан, Шавкат Раҳмон Гарсиа Лорканинг достон ва романслари тўпламини («Энг қайғули шодлик») испан тилидан ўзбекчага ўгирдилар. Шунингдек, Шарофат Ботирова Виктор Гюгонинг «Шарқ куйлари», Садриддин Салимов Гётенинг «Ғарбу Шарқ девони» туркумидаги шеърларни француз ва немис тилларидан бевосита таржима қилишди. Айниқса, бу йилларда таржимашунос олима Янглиш Эгамова фидойилик кўрсатиб, буюк немис шоири Гётенинг «Ёш Вертернинг изтироблари» ва Бруно Апицнинг «Қашқирлар чангалида» романларини аслиятдан она тилимизга ағдарди. 1981-1985 йилларда Уилям Шекспир «Танланган асарлар»и беш жилдлигининг тилимизда чоп этилиши маданий ҳаётимизда қувонарли воқеа бўлган эди.

Бу даврга келиб ўзбек таржимашунослиги ҳам дадил ривожланди. Олимларимиз яратган илмий тадқиқотлар собиқ иттифоқ ва Европа таржимашунослиги илмида тан олинди. Бу ўринда, профессорлар Ғайбулла Саломов, Нинел Владимирова, Гулнора Ғафурова, Қудрат Мусаев, Нажмиддин Комиловнинг монографик тадқиқотлари-

Таржима – юксак санъат

ни алоҳида таъкидлаб ўтмоқ жоиздир. Энг қувонарлиси, хорижий тилларни пухта билган С.Очил, Р.Файзуллаева, М.Исроилова, Я.Эгамова, М.Бақоева, Н.Отажонов, Ў.Сотимов, Ё.Ҳамроев, Ғ.Хўжаев, Қ.Тожиев, З.Исомиддинов, Р.Абдуллаева, Б.Эрматов каби бир қатор иқтидорли таржимашунос олимлар шу мактабда шаклланишди.

Мустақиллик даври, яъни ўтган ўн саккиз йил ичида мамлакатимизнинг халқаро алоқалари жуғрофияси янада кенгайди, адабиётимиз ҳам истиқлол ва истиқбол йўлига кирди. Таржимон ва таржимашуносларимизнинг имконият доиралари янада кенгайди. Муҳтарам Президентимиз ташаббуси билан ташкил қилинган «Жаҳон адабиёти» журнали, мана, ўн йилдирки дунё адабиётидаги номдор адибларнинг энг сара асарлари таржималарини чоп этиб келмоқда. Айни пайтда Жаҳон тиллари университети, Тошкент Шарқшунослик институти, Андижон тиллар институти, Самарқанд чет тиллар институти ва Ўзбекистон Миллий университетининг роман-герман филологияси факултетидан хорижий тилларни пухта эгаллаган ёш таржимон ва таржимашуносларнинг етишиб чиқаётгани қувонарли ҳолдир. Шунингдек, Ёзувчилар уюшмаси қошидаги шу мақсад йўлида фаолият кўрсатаётган «Ёш таржимонлар» ижодий тўгарагининг фаолиятини ҳам алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман.

Назаримда, сўнгги ўн-ўн беш йил ичида таржимашунослик илми таржима амалиётига қараганда бирмунча орқада қоляпти. Тўғриси, «собиқ иттифоқ даврида шаклланган таржима назарияси бугунга келиб МДҲ давлатларининг барчасида ҳам таназзулга юз тутди» (П.М.Топер). Охирги ўн беш йил ичида олимларимиз тарафидан бу соҳада жаҳон илми талабига жавоб бера оладиган йирик тадқиқотлар яратилмади ҳисоб. Ҳатто ФИТнинг 1993 (Москва), 1996 (Мельбурн), 1998 (Лондон) йиллардаги ва кейинги илмий анжуманларида иштирок ҳам этолмадик. Таниқли олим Ғайбулла Саломов асос солган Миллий университетдаги таржима назарияси кафедраси, Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти қошидаги таржима ва адабий алоқалар бўлимининг олдинги довруғи эшитилмай қолди. Таржима назарияси ва амалиётнинг минбари бўлган «Таржима санъати» алманахи нашри тўхтаганига ҳам анча йиллар бўлди.

Энди икки оғиз сўз «Жаҳон адабиёти» журнали хусусида. Журнал фақат таржима асарларини эълон қилиб борувчи нашр бўлиб қолмасдан, унда хорижий шарқ ва ғарб тилларидан ўзбек тилига таржима муаммоларига бағишланган мақолалар ҳам мунтазам ёритилиб борилиши зарур. Айни пайтда, республикамиз нашриётларида чоп қилинаётган таржима асарлари хусусида журналнинг ҳар сонида библиографик маълумотлар ва тақризлар бериб борилса янада маъқул бўларди. Бир сўз билан айтганда, «Жаҳон адабиёти» журнали хорижий тиллардан хабардор, жаҳон адабиётини яхши биладиган мунаққид ва таржимонларнинг минбарига айланса, илм аҳли ва журналхонлар олдида унинг обрўйи янада ошган бўларди.

Хулоса қилиб айтганда, ўтган аср таржимашунослик илмида эришган ютуқларимизни бойитмоғимиз, таржима амалиёти ва назарияси бобида янги ижодий-илмий мактаблар яратмоғимиз зарур. Гарчи ўтган аср таржима асри сифатида қайд этилган бўлса-да, янги асрда бу соҳада илмий, ижодий изланишлар изчил давом этишига ишончимиз комил.

Муҳаммаджон ХОЛБЕКОВ,
филология фанлари доктори,
профессор

«ШАРҚ ЮЛДУЗИ» 2009, 4-сон

Журналнинг ушбу сони профессор Абдуғафур Расуловнинг «Адабиёт — маънавият сарчашмаси» мақоласи билан очилади. Мақолада Президентимиз Ислом Каримовнинг «Адабиётга эътибор — маънавиятга, келажакка эътибор» рисоласида («Ўзбекистон» нашриёти, 2009 йил) ўртага қўйилган ҳаётий, долзарб масалалар ҳақида фикр юритаркан муаллиф, жумладан, шундай ёзади: «Англашимча, «Адабиётга эътибор — маънавиятга, келажакка эътибор»да билдирилган мулоҳазалар истеъдодларни улуғлаш, истеъдодларни эъзозлаш ғояси билан йўғрилган».

Муҳаммад Алининг «Улуғ салтанат» тетралогияси учинчи китоби «Мироншоҳ Мирзо» романининг давоми, Улуғбек Ҳамдамнинг «Яхши одамлар» ҳикояси наср ихлосмандларига манзур бўлиши шубҳасиз.

«Шеърият» рукни остида берилган Қамбар Отанинг «Эзгуликка қўйгин эътиқод» туркуми, Муҳаммад Раҳмоннинг «Абадий нидо» номли драматик достони, Рустам Мусурмон таржимасидаги Александр Файнберг шеърлари бугунги ўзбек поэзиясида теран ижодий изланишлар кечаётганидан далолатдир.

Отаулининг «Ижодий тажриба мактаби» мақоласида атоқли адиб Тўлапберген Қаипбергaнов ижодига бир назар ташланган бўлса, Шуҳрат Ризаев мақоласида устоз адабиётшунос олим Озод Шарафиддиновнинг бадиий-эстетик олами тадқиқ этилган.

«Адабиётшунослик» рукнида профессорлар Оҳунжон Сафаровнинг атоқли шоир Ҳамид Олимжон эртак-достонлари, Нўъмон Раҳимжоновнинг «Ёшлар китоби. 2008» мажмуаси ҳақидаги мақолалари, тадқиқотчи Дилрабо Қувватованинг бугунги достончиликдаги услубий изланишлар мавзуидаги кузатишлари билан танишасиз.

Журналларни варақлаганда

«ТАФАККУР» 2009, 4-сон

Журналнинг мазкур сони мундарижаси ҳам ижтимоий, маънавий-маърифий мақолаларга бой. Чунончи, Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Абдулла Орипов суҳбатида таваллудига юз йил тўлган атоқли адиб Ҳамид Олимжон ижодиёти, шахси, жўшқин ва бетакрор шеърияти бугунги кун нуқтаи назаридан таърифланади, тавсифланади.

XXI асрнинг долзарб муаммоларига бағишланган Қ.Хоназаровнинг «Террорчилар тенглик тарафдорими?», Э.Усмоновнинг «Экологик муносабатларнинг глобаллашуви», А.Эркаевнинг «Фан ва динни «бирлаштириш»га эҳтиёж борми?» сарлавҳали мақолалари ҳамда «Ҳиндистон — Марказий Осиё» жамғармаси директори Н.Жоши билан суҳбат ушбу соннинг ижтимоий-сиёсий мазмунига алоҳида салмоқ бағишлаган.

Шеърият мухлислари эътиборига таниқли шоирлар Мирпўлат Мирзо ва Нодира Афақованинг янги туркумлари ҳавола этилган.

М.Шарафиддинованинг «Хатдир кўнгил дафтари», Б.Зокирнинг «Эркинлик ғояси такомили», Г.Рўзиматованинг «Қалб қатламлари», М.Турсуннинг «Ҳар одам — бир олам» мақолаларида бадиият сир-асрорлари, ғарб фалсафасида эркинлик ғояси, руҳиятшунос К.Г.Юнг қарашлари, инсон ва инсонийлик сингари бадиий, фалсафий, маънавий масалалар қаламга олинган. Ш.Ҳайитов ва И.Ҳаққулнинг тадқиқотларида ҳазрат Алишер Навоий ижодиётининг шахс камолоти ва инсоний фазилатлар тарбияси билан боғлиқ айрим жиҳатлари ёритилган.

«Жавондаги жавоҳир» рукнида Д.Қуронов мутолаа қилган китоблари ҳақида фикр-мулоҳаза юритган бўлса, «Талқин ва тадқиқотлар» рукнида ёш тадқиқотчиларнинг илмий изланишлари, кузатишлари билан танишасиз.

Н.МУҲАММАДЖОНОВ олган сурат.

Қиш зийнати...

Доимий ҳамроҳ

«Найларам боғу чаман...», дея бошланадиган қўшиқ ҳар биримизнинг қалбимиздан чуқур жой олган. Бундай дилбар ғазаллари билан маълум ва машҳур шоир Саййид Ҳайбатуллоҳхўжа Хислат миллий адабиётимизнинг барҳаёт анъаналарини ўтган асрнинг бошларида зўр маҳорат билан давом эттирган истеъдод соҳибидир.

Яқинда «Meriyus» нашриёти томонидан Хислатнинг «Тараннум» номли баёзи чоп этилди. Эътиборли жиҳати шундаки, ушбу китоб шоир ижоди, фаолияти, ҳаёт йўли ҳақида батафсил маълумот беради. Санъат фахрийси Музаффар Асадуллаев ҳамда адабиётшунос Тўхтамурод Зуфаров томонидан тўплаб нашрга тайёрланган бу тўпламга филология фанлари доктори Ҳамиджон Ҳомидий масъул муҳаррир, тақризчи адабиётшунос Урфон Отажон.

Китоб аввалида М.Асадуллаев ва Т.Зуфаровнинг «Шоир ҳақида сўз» сарлавҳали салмоқли мақоласида Хислатнинг насаби, оилада, мактабда таълим-тарбия олгани, маърифатпарвар зиёлилар сафида фаолият юритгани, ноҳақ қатағонга учрагани, хуллас, кўп машаққатли кечган ҳаёти, мураккаб ижод йўли, ғазалиётининг бадиий хусусиятлари, таржимачилик салоҳияти ҳақида сўз юритилади.

Кейинги саҳифаларда Хислатнинг ғазаллари, мувашшаҳ, мухаммас, унинг шеърларига мухаммаслар, маснавийлари, марсия ва таърихлари берилган. Уларга, шунингдек, дебочалар, хотира шеърлар ва ҳажвия ҳамда тўртликларга берилган қисқа, мазмундор изоҳлар шоир ижодини чуқурроқ тушуниб ўқиш, ижод йўлини равшанроқ тасаввур этиш имконини яратади. Хислатга замондошлари томонидан йўлланган шеърий мактублар ҳам бу китобдан жой олган.

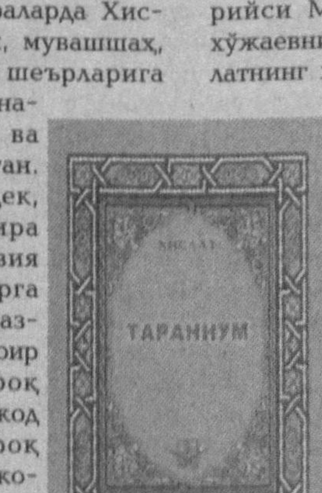

Китобдан адибнинг «Мушук билан сичқон қиссаси» ҳам ўрин олган. «Менинг 420 мисрали «Мушук ила сичқон» номлик қиссам, — деб ёзган эди Хислат, — инқилобдан аввал ҳам 36 минг нусхада босилиб, тарқалган эди».

Кекса муаллим М.Норхўжаев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби О.Файзуллаев, санъат фахрийси М.Асадуллаев, Қ.Норхўжаевнинг хотираларида Хислатнинг ҳаёти, фаолияти, ижодига доир қимматли маълумотлар қайд этилган. Китобнинг «Хислат ҳақида хотиралар» қисмидан жой олган филология фанлари доктори Ҳамиджон Ҳомидовнинг мақоласида шоирнинг «Барзўнома» асари ҳақида сўз юритилиб, жумладан, шундай дейилади: «Мазкур асар ўзбекча «Барзўнома»лар орасида ўзига хос янги бир саргузашт роман намунаси сифатида жиддий ўрганиш ва қайта нашр этишга арзийди. Бизнингча, уни Хислат бир неча форсий манбалар асосида қайта яратган. Чунки форсий тилда бу хилдаги «Барзўнома»ни биз учратмадик».

Китобга Ҳ.Маҳмудова муҳаррирлик қилган. Нашрни мусаввир Ш.Хўжаев безаган.

Бошланиши биринчи саҳифада.

Ўтган йилдаги энг муҳим тадбирлардан бири 9-15 декабр кунлари Андижон шаҳрида ўтган қўғирчоқ театрларининг республика кўрик-фестивали бўлди. Фестивалда республикамиздаги барча қўғирчоқ театрлари янг яхши спектакллари билан иштирок этдилар, қўғирчоқ усталари вилоятнинг деярли барча туманларида ижодий учрашувлар ўтказдилар.

Якунланган йил давомида театрларимиз Россия, Украина, Миср Араб Республикаси, Япония, Ҳиндистон, Исро-

НАВҚИРОН АВЛОД НАМОЙИШ ЭТАДИ

ил ва бошқа хорижий давлатларда ижодий сафарда бўлиб, замонавий ўзбек театр санъатини намойиш этдилар.

Янги 2010 йилда ҳам театрларимиз жамоалари бир қатор ижодий лойиҳалар устида иш олиб бормоқдалар. Яқинда Маданият ва спорт ишлари вазирлигида республикамиз барча театрлари бадиий раҳбарлари ва бош режиссёрлари иштирокида ўтказилган очиқ мулоқотда театр жамоаларининг 2009 йилдаги фаолиятига назар ташлаш билан бирга, янги йилда театр ижодкорлари олдида турган энг муҳим вазифалар тўғрисида ҳам атрофлича мулоҳаза юритилди.

"Баркамол авлод йили"да театр ижодкорларининг асосий вазифалари мазмун-моҳияти билан ёш авлодни комил инсонлар қилиб тарбиялашга хизмат қиладиган, уларни эзгу ишлар сари илҳомлантира оладиган бадиий баркамол саҳна асарлари яратишдан иборат. Албатта, бугунги ёшларимиз дилидаги гаплар, уларнинг орзу-ниятлари саҳнада айнан ёш ижодкорлар томонидан талқин этилиши янада таъсирлироқ бўлади. Шуни назарда тутган ҳолда, 27-март — Халқаро театр куни ёш режиссёрларнинг "Дебют" республика кўрик-фестивалини ўтказишни режалаштирганмиз. Фестивалда ёш режиссёрлар билан бирга ёш актёр, рассом, композитор ва драматургларнинг ҳам куч синашишлари кутилмоқда. Мазкур фестивал яна бир қанча ёш истеъдодларни кашф қилади, деган умиддамиз.

Маълумки, театр ўзида бир неча санъат турларини мужассам қилган мураккаб санъат турларидан биридир. Шу боис театрларимиз атрофида бугунги кунда аввало драматургия соҳасида қалам тебратиш имкониятига эга бўлган ёзувчиларнинг бўлиши биз учун жуда ҳам муҳим. Шу маънода, замонавий драматургияга бағишлаб драматургларнинг республика семинар-кенгашини ўтказишга тайёргарлик кўряпмиз.

Шунингдек, йил давомида театрларимизнинг ўзаро гастрол алмашув режалари ҳамда мамлакатимиз бўйлаб театр ижодкорларининг маънавий-маърифий учрашувларига доир дастур ишлаб чиқилмоқда.

Баркамол авлодни тарбиялашда санъат ва санъаткорларнинг ўрни беқиёс. Фарзандларимизнинг маънавий оламини юксалтириш, уларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш, ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзи тамойилларини қарор топтириш мақсадида театр жамоалари янги йил режаларини белгилаб чиқдилар. Юртимизда бугунги кунда тўртта ёшлар театри, ўнта қўғирчоқ театри фаолият кўрсатмоқда. Бу театрларга амалий ёрдам кўрсатиш мақсадида зарур чора-тадбирлар ишлаб чиқилмоқда.

Келажак авлоднинг интеллектуал салоҳиятини оширишга ва мустаҳкамлаш мақсадида Ўзбекистон Ёшлар театри қошида "Хумо" V халқаро ёшлар театр фестивалини ўтказишни ҳам мўлжаллаганмиз.

Хуллас, бирлашманинг янги йил иш режаси аввалгилардан анча фарқ қилади. Йил давомида республика ва халқаро театр фестиваллари, театр санъати ютуқ ва камчиликларига бағишланган илмий-амалий анжуманлар, актёр, режиссёр ва драматурглар фаолиятига бағишланган семинарлар ўтказилади. Энг асосийси, санъатсевар халқимиз театрларимиз фаолиятидан, уларнинг изланишларидан, янги-янги саҳна асарларидан мамнун бўладилар, деган умиддамиз.

Омонулла РИЗАЕВ,
"Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси бош директори

АГАР БОЛА ИШОНСА...

Сурхондарёда Қўғирчоқ театри ташкил этилганига ҳали кўп бўлгани йўқ. Лекин қисқа вақт мобайнида театр ўз мухлисларини топиб, ёш истеъдод соҳибларини кашф этишга ҳам улгурди. Шундай иқтидор соҳибларидан бири — Фазлиддин Жумаев. У 2003 йилдан буён шу театрда ишлайди. Бугунга қадар 20 дан ортиқ спектаклларда, ўндан ортиқ жонли ижродаги театрлаштирилган томошаларда ранг-баранг образлар яратди. Сўнгги йилларда режиссёрлик фаолияти билан ҳам шуғулланаётган Ф.Жумаев «Оби ҳаёт», «Бахилнинг боғи кўкармас», «Ойсулув ва Оҳсулув», «Уч оғайни ботирлар» каби қўғирчоқ спектаклларни муваффақиятли саҳналаштириб, ўзи бош ролларни ижро этди...

— Фазлиддин, актёрлик касбини болаликдан орзу қилиб танлаганмисиз ёки... — дея сўраймиз санъаткордан.

— Аслида футболчи бўлмоқчи эдим — дейди у. — Лекин ўзи муаллим бўлган отам «Сен ҳам ўқитувчи бўласан!» деб туриб олди. Мактабни аълога битиргандим. Балки шунинг учун отам «Боламнинг шунча билими копток тепиб, зое кетмасин», деб ўйлагандир... Хуллас, уйдагилар футболчи бўлишимга кўнмагач, аразладим-қўйдим. Бор-е, дедимда, Санъат институтига ҳужжат топширдим. Омад кулиб, талаба бўлдим!

— Бошқа бирор ўқув юртида бундай тасодиф бўлар. Лекин Санъат институтида...

— Ҳали айтдим-ку, мактабда аълочи, фаол эдим. Футболни қанчалик севсам, санъатга ҳавасим ундан кам эмасди. Қолаверса, бобом ва тоғаларим санъатни эъзозлайдиган инсонлар бўлиб, бир жойга тўпланиб қолишса, қўшиқ айтиб тонг оттиришарди. Мен ҳам куйлаб турардим. Юқори синфда ўқиётганимда кундузи копток тепсам, кечқурунлари тоғаларим билан тўйларни «обод қилардик». Санъат, мусиқа борасидаги илк сабоқларни мактабимизнинг мусиқа ўқитувчиси Чори ака Эшпўлатовдан олганман.

— Профессионал театр саҳнасида ишлаётганингизга ҳам етти йил бўлаяпти. Айтинг-чи, актёрликни танлаб адашмадингизми?

— Ғалати савол бўлди-ку! Ахир, футбол бўлмаса, саҳнада рол ўйнаяпман-ку?! Ҳар иккала ўйинда ҳам томошабин бор, завқ бор. Сурхондарёда болаларга мўлжалланган махсус театрнинг иш бошлагани зўр бўлди. Шу даргоҳда ишлаб болажонларга (қаранг, отам истаганидек!) шодлик улашаётганим — бахтим!

— Сурхондарё вилоят Қўғирчоқ театри мамлакатимиздаги энг кенжа театр. Ижод учун шароитлар етарлими?

— Театримиз ўз биносига, актёрлар машқ қилиб дам оладиган залига эга. Рассомлик, қўғирчоқ тайёрлаш, тикувчилик цехлари ишлаб турибди. Либослар ва қўғирчоқларни, декорацияларни сақлаш учун махсус хоналар ажратилган. Ҳар йили тўрт-бешта янги асар саҳналаштиряпмиз. Янги спектаклларимизни шаҳарлик ёш томошабинларга тақдим этиб бўлгач, вилоятимиз туманларига йўл оламиз. Театримиз ўз хизмат автобусига эга эканлиги ижодий сафарлар учун имкониятлар яратяпти.

Вилоят театрларида

Ҳар йили ёзги таътил даврида воҳамизнинг тоғли ҳудудларида жойлашган болаларни соғломлаштириш оромгоҳларига ижодий сафарларнинг ўзи бир олам таассурот! Бундан ташқари, ҳар йилнинг феврал ойи давомида вилоят хотин-қизлар қўмитаси билан ҳамкорликда тиббиёт ва педагогика коллежлари талаба қизлари иштирокида «Оқила қиз» кўрик-танловини ўтказамиз. Хуллас, театримизда ижод қиламан деган одам учун имконият ва йўналишлар кўп.

— Эшитишимча, яхшигина овозингиз бор экан...

— Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, доцент Шермат Ҳайитбоев курсида ўқиганман. Шу домламиз доим: «Санъатда ё бор бўл, ё йўқ бўл, асло ўртасида юрма!» дердилар. Балки, шу ўгит туфайли мен ўртамиёна қўшиқчи бўлиб, бировларнинг ашуласини хиргойи қилиб юргандан кўра, ўз образларимни яратишни афзал билганман. Тўғри, санъатнинг, айниқса, театр санъатининг нони қаттиқ бўлади! Ўша қаттиқ нонни ширин қилиб, шунга қаноат қилиб яшаган одамгина эл-юрт эътирофига эришади. Зеро, санъаткор — эзгулик элчиси! Чинакам саҳна кишиси санъат кучига ишониб, шунга интилиб ҳамда шундан қувват олиб ижод қилади.

— Айтинг-чи, болалар театри актёрига хос энг муҳим хусусият нимада?

— Аввало, катталар ва болалар театри деган тушунчаларни унчалик ёқтирмайман. Чунки йўналишидан қатъий назар, театрлар бир хил вазифани бажаради, актёрлар ҳам! Энди бевосита саволингизга келсак, айниқса, болалар учун ишлайдиган актёрда табиийлик ва самимият кучли бўлиши шарт. Сўнгра тўғри талаффуз, равон сўзлаш жуда муҳим аҳамиятга эга. Бола ишонган одамига ва нарсасигагина эргашади, тақлид қилади.

— Қайси образ ёки саҳналаштирган асарингиз қалбингизга яқин?

— «Широқ афсонаси» спектаклидаги Широқ образи менга берилганди. Лекин асарни синчиклаб қайта ўқиб чиққач, Доро образини яратсам бўлар экан, деган фикрга келдим. Маза қилиб, имкониятларни тўла ишга солиб ўйнайдиган рол экан. Шу образим кўпроқ ўзимга ҳам маъқул. Саҳналаштирган спектаклларим орасида М.Ашурованинг «Оби ҳаёт», А.Юсуфнинг «Ойсулув ва Оҳсулув» асарлари чинакам ижодий изланишларга йўл очди. Чунки ҳар иккала асарда ҳам мушоҳада юритиш учун болаларга тушунарли содда ва соф ғоялар бор.

— Қандай одамни кўпроқ ҳурматлайсиз?

— Бировга озори тегмайдиган, қўлидан келганча ўзгаларни маънан қўллаб-қувватлайдиган, санъатни қадрлайдиган, болаларни ҳали гўдаклигидаёқ Инсон деб биладиганларни ҳурмат қиламан.

— Самимий суҳбатингиз учун раҳмат.

Тўра ҚОБИЛОВ
суҳбатлашди.

Сурхондарё

НАЙ СЕҲРИГА ОШУФТА КЎНГИЛ

Ёшлар ва талабаларнинг VI жаҳон фестивали кунлари ёш санъаткор Мирза Тоиров найда «Чўли ироқ»ни маромига етказиб чалади. Кейин европача куйларни ҳам ижро этади. Оддий чўпон найидан бу қадар сеҳрли оҳанг тaралаётганига ишонқирамаган бастакор ва созандалар фестивалдан сўнг уни саволга тутишади: «Бу соз такомиллашганми ёки табиийми?», «Европача куйлар фақат флейтада ижро этилади-ку».

Шунда Мирза Тоиров ярим пардаларда оҳангни қандай чиқараётганини кўрсатиб беради. Санъаткорлар созни бирма-бир қўлларига олиб кўриб, унинг табиий эканига ишонч ҳосил қилишади. Танлов ҳайъати томонидан ўзбек найчиси Мирза Тоировнинг иқтидори муносиб баҳоланиб, у фестивал совриндори бўлади.

Шундан буён қанча сувлар оқиб ўтди. Дастлаб моҳир созанда сифатида танилган, М.Тоиров кейинчалик Тошкент давлат консерваториясида кўплаб шогирдлар тарбиялаб устоз санъаткор даражасига кўтарилди. Тўхтасин Жалилов номидаги ўзбек давлат академик халқ чолғу асбоблари оркестрида якканавоз найчи сифатида «Роҳат», «Чўли ироқ», «Қашқарча», Бизенинг «Кармен», Хачатуряннинг «Маскарад», Чайковскийнинг «Оққуш кўли» балетларидан куйларни ва бошқа асарларни маҳорат билан ижро этиб, кўплаб халқаро фестиваллар ғолиби бўлди.

Чет мамлакатларда ўтказилган Ўзбекистон адабиёти ва санъати кунлари ва ижодий сафарларда фаол иштирок этди. Москва, Берлин, Сочи ҳамда Пхенянда бўлиб ўтган халқаро фестиваллар совриндори бўлди.

Санъаткор энг қадимий чолғуларимиздан бири — най учун ёзилган бир нечта дарсликлар, ўқув қўлланмалари, илмий-услубий ишлар ва кўплаб оммабоп мақолалар муаллифидир. Унинг шогирдлари орасида Абдулаҳад Абдурашидов, Шукрулло Аҳмаджонов, марҳум Ҳалимжон Жўраев, Ғафур Норбоев, Абдували Ҳошимов, Абдураҳмон Завқиев каби таниқли санъаткор ва педагоглар бор.

Мирза ака жуда дилкаш, камтарин инсон. Уйига шогирдлари тез-тез бориб туришади. Бир куни шогирдлар Мирза аканинг зўр бериб бир куйни машқ қилаётгани устидан чиқишиб, қандай куй устида ишлаётганини сўрашибди.

Қутлаймиз!

— Бир ҳафта олдин найчи Маҳмуджон Муҳамедов ижро этган «Бир келсин» куйини тинглаб ўтириб, хаёлимга худди шунга ўхшаш жозибали бир куй яратиб кўрсамчи, деган фикр келди, — дебди устоз. — Шу истак таъсирида бир неча кун ўй суриб юрдим. Ниҳоят, бугун мақсадимга етганга ўхшайман. Бир чалиб берайми?

Мирза ака қўлига найни олади. «Бир келсин»га ўхшаш бу куй шўх бошланиб, охирида ўйчан тугалланарди. Устоз созанда бу куйга «Назокат» деб ном беради. Куй мухлисларга маъқул бўлади.

— Халқ чолғулари орасида айнан найни танлашингизга нима сабаб бўлган? — деб сўрадик Мирза акадан.

— Болалигимда радио орқали бериладиган куйлар орасида найдан таралаётган оҳанг ёқарди, — дея сўз бошлади санъаткор. — Қани энди мен ҳам шу созни маромига етказиб чалсам, деб кўп орзу қилганман. Бир куни маҳалламизда яшовчи Ниғмат исмли тенгдошим: «Уйимизда акамдан қолган най бор. Коптокка алмашмаймизми?» деб қолди. Учта копток эвазига найга эга бўлдим. Шу кундан бошлаб радиодан тараладиган куйларга найда жўр бўлиб, ўзимча машқ қила бошладим. Кейинчалик ўзим таълим олаётган мактабда Восиқ Халилов тузган ҳаваскорлар тўгарагида, вақт ўтиши билан Ўзбекистон халқ артисти, бастакор Ҳаким Нишонов раҳбарлик қилаётган тўгаракда най сирларидан воқиф бўлдим. Дастлаб «Айладинг», «Ўлмасин», «Жон Андижоним», «Дилхирож», «Тановар» куйларини чалишни ўрганганман.

— Бир куни Ҳаким ака мендан «Ишлашни хоҳлайсанми?», деб сўради. Ҳеч иккиланмай рози бўлдим. Шунда мени филармония директори Муҳиддин Қориёқубов ҳузурига олиб борди. У киши менинг ижроимни эшитиб кўриб, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Али Ардобус тузаётган янги концерт бригадасига қабул қилди. 1946 йилдан Ўзбек эстрадасида, орадан бир йил ўтгач Ўзбекистон филармониясининг Петросянц раҳбарлигидаги халқ чолғулари оркестрида якканавоз найчи бўлиб ишлай бошладим.

— Таниқли найчи Мирза Тоировнинг ижодини мунтазам кузатиб бораман, — дейди Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси раиси Рустам Абдуллаев. — Санъаткорнинг ижро услуби бетакрорлиги ва серқирралиги билан ажралиб туради. Асарни чуқур ҳис этиш созанданинг юксак маҳоратидан дарак беради.

Созандани кўплаб бастакорларнинг най учун махсус ёзилган асарлари ижрочиси, ташвиқотчиси ва тарғиботчиси сифатида нафақат республикамиз, балки кўпгина хорижий мамлакатлардаги мусиқа ихлосмандлари ҳам яхши биладилар.

Сеҳрли най сирларини мукаммал эгаллаб олган санъаткор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, профессор, «Эл-юрт ҳурмати» ордени соҳиби Мирза Тоиров табаррук 80 ёшини қаршилади. Устоз ҳамон ҳормай-толмай ёшларга най созидан сабоқ бериб келмоқда.

Умрингизга, ижодингизга барака!

Саъдулла ШОДИЕВ

"Ушшоқ" (арабча "ошиқлар") номли куй ва ашула йўллари қадимдан Шарқ мусулмон халқлари орасида алоҳида эъзозланиб келинади. Жумладан, ушшоқнинг кўҳна оҳанг пардалари араб мақомлари, ўзбек-тожик Шашмақоми, уйғур муқомлари таркибида ҳануз муқим ўрин тутади.

Миллий мусиқий мерос доирасида бизнинг давримизгача етиб келган ушшоқларнинг дастлабки келиб чиқиш асоси (инварианти) ўрта асрларда машҳур ўн икки мақом тизимидаги шу номли навога бориб тақалади. Ушшоқ намуналарининг умумий парда-оҳанг ва ривожланиш омиллари фикримизга далил бўла олади. Шунингдек, мақом туркумларига кирмаган бир қатор ушшоқлар ҳам бўлиб, улар кейинги давр (XX) бастакорлик ижодиётининг ноёб намуналари сифатида маълум ва машҳурдир. Ушбу асарларга ижодкорларнинг номи, шунингдек, бастакорнинг туғилиб ўсган шаҳри ҳам нисба берилади, баъзан эса дастлабки шеърий мисралар асарнинг номи сифатида қўлланилади. Бунга "Самарқанд ушшоғи" ёки "Ушшоқи ҳожи Абдулазиз", "Ушшоқ" ёки "Мулла Тўйчи ушшоғи", "Қўқон ушшоғи" каби мусиқий намуналар мисол бўла олади. Жами ўттизга яқин "Ушшоқ" йўллари орасида машҳур ҳофиз Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов ижросидаги ва халқимиз орасида "Қаро кўзум..." номи билан машҳур ушшоқ ашула назираси ўзининг бетакрор тarовати билан узоқ йиллардан бери тингловчилар кўнглига туғён солиб келади.

Чинора ЭРГАШЕВА

ТОШКЕНТ УШШОҒИ

Атоқли бастакор-ҳофиз мазкур қўшиқни яратишда Шарқ маданиятида кенг ўрин тутган назиранавислик анъанасидан унумли фойдаланган. Маълумки, мумтоз адабиётда назира йўсинига таянган ижодкорлар салафдош шоир ёки ёзувчининг муайян асарига ижодий ёндашиб, берилган мавзуни бойитиш ва ривожлантириш, қолаверса, шу баҳонада янги муаммо ва ғояларни тимсоллар орқали баён ва ҳал этиш йўлидан боришган. Мусиқий назиранавислик ҳам маълум қирралари билан мумтоз адабиётда қарор топган анъаналарга ўхшаса-да, мусиқий қонуниятлар билан боғлиқ ўзига хос жиҳатларга ҳам эга. Хусусан, Мулла Тўйчи ижодий меросида назира сифатида ишланган ушшоқнинг икки кўриниши, Баёт III, Шаҳноз, Курд, Эшвой, Ироқ каби мумтоз намуналар ҳам бўлиб, мазкур асарларда Тошкент-Фарғона ҳофизлик мактабининг нодир фазилатларини кузатиш мумкин. Булар, жумладан, кириш вазифасини бажарувчи чолғу куйининг қисқа ва лўнда баён қилинишида, бош мавзунинг бевосита ўрта пардалардан бошланиб, тезкорлик билан кенг нафасли авж нуқталарига эришувида намоён бўлади. Ушбу жиҳатларнинг барчаси "Тошкент ушшоғи"да ўз ифодасини топган. Авваламбор, бастакорнинг ушшоқ куйига танлаган ҳазрат Навоийнинг қуйидаги мисралар билан бошланувчи ғазали таҳсинга сазовордир:

Қаро кўзум, келу мардумлуғ
эмди фан қилғил,
Кўзум қаросида мардум
киби ватан қилғил...

Бу ғазалда теран маънолар турли тимсол ва рамзлар воситасида англашилади. Масалан, бу борада, айниқса, "гул" сўзининг байтма-байт ривож топиб, ундан кўплаб зоҳирий ва ботиний маънолар келиб чиқиши эътиборни ўзига тортади. Бу каби ҳолат эса оҳанг ва ғазал уйғунлигининг беназир намунаси бўлган "Тошкент ушшоғи"нинг ҳам ҳиссий-образ тизимида, ҳам унинг шакл-тузилишида намоён бўлади. Бунда сўз ва оҳанг мазмунан бир-бирини тўлдирган ҳолда, ўзаро узвийлик касб этади: пардали сўзлар ишқ фалсафасига ишора этса, тингловчи қалбига йўлланган куй тузилмалари бу муқаддас туйғуни теран ҳис этишга кўмак беради. Асарнинг "Ушшоқ" номи ҳам тингловчини айнан шу мавзуга "созлайди".

"Тошкент ушшоғи" Шашмақом туркумидаги сарахбор каби вазмин бошланса-да, лекин усул асоси Тошкент–Фарғона мақом йўлларига хос "бум-бак" тарзида келади. Ихчам чолғу муқаддима дастлабки таянч пардани ҳамда асарда устувор ўзгача дардли-улуғвор ҳолатни ҳис этишга хизмат қилади. Чолғу муқаддимадан сўнг устоз ҳофиз ижросида ғазалнинг дастлабки уч байти ўрта пардаларга асосланган нолали оҳанглар ила баён этилади. Тўртинчи байтдан бошлаб куй ривожида парда силжишлари ва сифат ўзгаришлари юзага келади. Чунки бу пайтга келиб руҳий таважжуҳнинг янги даражаси намоён бўлади, ошиқ қаҳрамоннинг васл истаги тобора ортиб, бу ҳол куй жиҳатдан ушшоқ авжи билан алоҳида ифода этилади. Бешинчи, олтинчи, еттинчи байтлар ҳам ушшоқнинг шавқларга тўла турли авж кўринишлари асосида "ўқилиб", шу аснода асар ниҳоясига етади.

Тўйчи ҳофиз ўзи ижод этган ушшоқ ашуласини алоҳида меҳр билан ижро қиларди. Кекса авлод вакилларининг айтишларича, Мулла Тўйчининг ўттиз уч ёшли фарзанди Рихсивой полвон вафот этганида, бу мусибатдан қайғурган ҳофиз ўғлининг тобути олдига тушиб, жигаргўшасини қабристонгача шу ашула билан кузатиб қўйган экан. М.Тошмуҳамедовнинг шогирди, Ўзбекистон халқ артисти Юнус Ражабий ижросида ушшоқ ашуласининг ботиний туйғулари янада теранлашиб, ўзгача шукуҳ касб этди.

"Тошкент ушшоғи" азим Тошкент шаҳрининг кўп асрли маданий тарихи каби мустаҳкам парда-илдизлари, нақшинкор меъморий масканлари сингари бениҳоя теран маъноли куй-оҳанглари билан ҳам абадиятга дахлдордир.

"Мозийдан садо" журналидан олинди

ТАСВИРДАГИ ОГАҲИЙ

Рассом устахонасида

Ўзбекистон халқ рассоми Тўра Қурёзов ижодида улуғ шоир, тарихчи олим ва моҳир таржимон Муҳаммадризо Огаҳий сиймоси ва у яшаган давр тасвири алоҳида ўрин тутади. Т.Қурёзов Огаҳий сиймосини биринчилардан бўлиб яратган ижодкордир. Рассом 1967 йили яратган "Огаҳий портрети" кўплаб республика кўргазмаларида намойиш этилди. Унинг ўша йиллари яратилган "Мушоира" асари ҳам Огаҳийга бағишланган.

1990 —1991 йилларда Қиёт қишлоғида Огаҳий мемориал уй-музейи ташкил этилиб, уни безатиш ишларига Тўра Қурёзов раҳбарлик қилади. Рассом музей учун картиналар билан бирга деворий суратлар ҳам ишлайди. Ҳатто Санкт-Петербург шаҳрига бориб Салтиков-Шчедрин кутубхонасида ўтириб, Огаҳий китобларининг макетини тайёрлайди. Мемориал уй-музейдан Огаҳий асарларига акварелда ишланган иллюстрациялар, Хива ва Қиёт қишлоғи манзаралари ҳам ўрин олган.

Ҳозир Тўра Қурёзов устахонасида Огаҳийга бағишланган йигирмадан зиёд асар бор. Бир асарда шоирнинг ўз боғида ижод билан банд пайти тасвирланган. Маълумки, Огаҳий умрининг сўнгги йилларида отдан йиқилиб, оёғи синган, шу боис қиш ойлари совуқдан безиб, баҳорни орзиқиб кутган. Баҳорга атаб кўплаб шеърлар битган. Сюжетли портретда бу жараён моҳирона акс эттирилган.

Рассом улуғ шоир қиёфасини тасвирлашда қиётликлардан андоза олган. Шу қишлоқда бир йилча яшаб, қишлоқ одамлари юз тузилишини обдон ўрганган, кўплаб қаламтасвир суратлар ишлаган. Уларни умумлаштириб, Огаҳий сиймосини полотнога муҳрлаган. Қаламтасвирларини кўздан кечириб, ниҳоятда ранг-баранг қиёфаларга дуч келамиз...

Т.Қурёзов Огаҳийнинг "Тавиз ул-ошиқин" асаридан илҳомланиб яратган суратлар ҳам эътиборга сазовордир. Уларнинг ҳар бирида давр ва макон руҳи яққол сезилиб туради.

Абдували ЭГАМБЕРДИЕВ,
санъатшунослик фанлари доктори

ҚИШ ЭРТАГИ

Қиш юртимиз театрларига ўзининг эртаклари билан кириб келди. Шу кунларда, айниқса, ёш томошабинлар ва қўғирчоқ театрлари саҳналарида турли-туман эртакларнинг қаҳрамонлари болаларга шодлик улашмоқдалар.

Ўзбекистон Ёшлар театри ижодкорлари эса мухлисларни яна бир бор «Қор маликаси» билан учраштирдилар. Буюк эртакчи Г.Х.Андерсеннинг эртаги асосида Евгений Шварц ёзган эртак-пиесани Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Георгий Мустафин саҳналаштирган. Саҳна безакларини Наталя Евдокимова ишлаган.

Асосий ролларни Дмитрий Казанцев (Эртакчи), Камилла Абдураҳмонова (Герда), Обид Абдураҳмонов (Кай), Анна Милчакова (Буви), Анвар Картаев (Маслаҳатчи), Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Малика Искандарова (Қор маликаси) ва бошқа актёрлар ижро этмоқдалар.

Ширин ҲОСИЛОВА

ХАЙРИЯ СПЕКТАКЛИ

Алишер Навоий номидаги давлат академик катта театрида миллий рақс ва хореография олий мактаби ўқувчилари иштирокида ажойиб балет спектакли — П.Чайковскийнинг машҳур «Оққуш кўли» балети намойиш этилди. Мазкур хайрия спектаклини меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари ва кам таъминланган оилаларнинг фарзандлари томоша қилдилар.

Асосий ролларни Маргарита Авдеева (битирувчи, Одетта-Одиллия), Т.Шангариев (солист, шаҳзода Зигфрид), Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист В.Геллертов (Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, ёвуз Рицар) ижро этдилар. Кичик ҳамда катта оққушлар, сарой кавалерлари ва қайлиқлар образларини саҳнада истеъдодли ўқувчилар жонлантирдилар.

Мазкур спектакл, аввало, олий мактаб ўқувчилари олган билимларини катта саҳнада намойиш этганлари, қолаверса, театр солистларидан маҳорат сирларини ўрганганлари билан алоҳида аҳамият касб этди.

Дилдора ТОЖИБОЕВА

ТАБАРРУК ҚАДАМЖОЛАР БЎЙЛАБ

Бошланиши иккинчи саҳифада.

Бобур, тошдаги саналарга кўра, 1502 ва 1512 йилларда қочқин эмас, ҳукмдор сифатида бу қишлоқларда меҳмон бўлиб вақт ўтказган. Битикларни тошга муҳрлаганлар кўпинча Бобурнинг ўз мулозимлари, гоҳо маҳаллий тошйўнарлар бўлишган. Бўш вақти борлиги ва тошга ёзишга ҳаваси бўлгани учун Бобурнинг ўзи ҳам ёзган. Ўша юқоридаги ёзув «Амирим Бобурнинг катабаси-тошбитиги» деган қайд бу мулоҳазамизни исботлаб турибди.

Қишлоқ аҳли бу байтларни ёддан билишади. Ҳожи Умарқул отанинг ширали овозини тинглаб, ушбу таъсирчан байтнинг рамзий маъноларини мушоҳада этишга ҳаракат қилдик.

Оббурдон довонидан яна Айнийга(Фалғар)га келиб, таниш меҳмонхонада тунадик. Эртаси куни азонда Анзоб довонига қараб йўл олдик. Тоғда йўллар йўналишини дарё ва сойлар белгилайди. Биз Душанбега элтадиган довонга қараб бораяпмиз. Йўлда хитойлик йўл усталари таъмирлаш ишларини олиб бораётгани сабабли 3-5 км. масофани Зарафшон дарёсининг шўх ирмоғи ичида босиб ўтдик. Тепаликка ўрлаганимиз сари булутларга ёндашардик. Тоғ чўққилари ёнбағридаги йўлга кеча шивалаб ўтган ёмғир қор бўлиб тушгани, қор кўчкилари 100 метрлар пастда музлаб ётганини кўриб, табиат мўъжизаларига қойил қолардик. Душанбега кириб келганимизда қош қорая бошлаган эди. Фурсатни ғанимат билиб, Ҳисорга жўнадик. Бобур Масчодан Ҳисорга келганини шундай ҳикоя қилади: «Муҳаррам ойида Фарғона вилоятидан Хуросонга бориш ниятида Ҳисор вилояти яйловларидан бўлган Илок яйловига келиб тушдим. Ушбу юртда йигирма уч ёшнинг ибтидосида юзимга устара теккиздим... Илокдан уч-тўрт кўчиш билан Хожа Имод деган ерга келиб тўхтадик...».

Султон Маҳмуд мирзо ва унинг ўғиллари Бойсунғур мирзо ва Масъуд мирзолар мулки бўлган Ҳисорни ўша пайтда Хисравшоҳ исмли бек бошқарарди. Бобур бетамиз, ахлоқсиз Хисравшоҳнинг тубан қилиқлари туфайли Ҳисор аҳлида бузуқчилик ва ичкиликбозлик кучайганини қайд этади: йигирма минг кишилик лашкари Бобур томонга ўтиб кетгач, у уялмай-нетмай юкуниб келади. Хисравшоҳ билан суҳбатлашиб, Бобур у ҳақда ёзадики: «Номардлик ва ҳаромхўрликдан ташқари, у бефаросат ва бемаза вайсақи ҳам экан».

Сафар йўлимиз Кўлобга бурилди. Бу ерда Мир Саид Али Ҳамадонийнинг қабр-мақбараларини зиёрат қилдик. Бу азиз зотта Бобурнинг меҳри ўзгача эди.

Кўлобдан Хоруғ томон йўлга тушдик. Шағиллаб оқаётган Панж дарёси бўйлаб узоқ юриб, ниҳоят Хоруғ шаҳрига кириб бордик. Меҳмонхонада бир оз тин олиб, Хоруғ давлат университетига бордик. Университетнинг тарих факултетида, сўнгра меҳмонхонамизда Хоруғ Давлат университети олимлари: профессор Н.Офаридаев ва мозийшунослар М.Алимшоев, Ю.Шодмонбеков, А.Шоҳинбековлар билан қизғин суҳбат уюштирдик.

Бадахшонлик олимлар темурийлар ва бобурийлар тарихидан яхши хабардор эканлар. Уларнинг қуйидаги фикрлари биз учун янгилик бўлди:

— Бобурийлар Бадахшон ҳукмронлигини қўлга киритгач, бадахшонликлар Буюк Ипак йўлига чиқишга муваффақ бўлдилар. Қўшни давлатлар билан маданий алоқа, савдо-сотиқ ишлари ривожланди. Талабаларимиз орасида Бобурхон, Шоҳрух Мирзо, Бобур Саид каби исмлар борлиги ҳам халқимиз темурийлар ва бобурийларни унутмай келаётгани ва қадрлашининг далилидир. Бадахшон ўлкасидаги Ишкошим ва Султон Ишкошим оралиғидаги чўққининг Ҳумоюн чўққиси («Қуллаи Ҳумоюн») деб аталгани ҳам ушбу фикримизни исботлаб турибди.

Хоруғдан Бадахшоннинг Афғонистон томонига ўтмоқчи бўлиб йўлга чиқдик. Бироқ машинамизнинг олд ғилдираклари яхши тортмади. Довонларга чиқолмаслигимизга кўзимиз етиб, яна Хоруғга қайтдик. Ишкошимдан Файзободгача бўлган йўл хориж давлатлари ёрдамида яхши таъмирланганини чегарачилардан эшитиб, Помир тоғлари бўйлаб Ишкошимга қараб кетдик.

...Чегара ҳудудидан Афғонистонга ўтиб, Султон Ишкошимда Қуллаи Ҳумоюн — Ҳумоюн чўққисини томоша қилдик. Сўнг Файзобод томон йўлга тушдик. Узоқ юрдик. Тоғ йўллари бўйлаб борар эканмиз, Юмғон қишлоғида азиз қадамжолардан бирига дуч келдик. Асли қабодиёнлик бўлган, ўз даврининг машҳур шоири, аллома Носир Хисрав қадамжоларини зиёрат қилдик. Унинг «Сафарнома» китобини тарихчи Ғулом Карим таржимасида ўқиганимизни эсладик.

Эрталаб барвақт йўлга тушиб, икки соатлар чамаси дарё оқими бўйлаб юриб, Файзободга етиб келдик. Бадахшоннинг бу қисми Афғонистоннинг энг чекка ҳудуди бўлгани учун ободончилик нисбатан камроқ.

Шаҳарнинг номи Бобур ва Ҳумоюнлар замонида Жавзгун бўлган. XVI асрда Бадахшоннинг пойтахт шаҳри Қалъаи Зафар эди. Бу ерда Заҳириддин Муҳаммад Бобур ва унинг укаси Носир Мирзо, ўғиллари Ҳумоюн Мирзо, Ҳиндол Мирзо, жияни Султон Аҳмадхоннинг ўғли Султон Саййидхон, холаваччаси Муҳаммад Ҳайдар Мирзо ва бошқалар кўп марта бўлишган, яшашган, ҳукмфармолик қилишган.

Бадахшон халқи тарихидаги муҳим маълумотлардан яна бири шуки, Ҳумоюн Мирзо Бадахшонда ҳукмрон бўлган йиллари Фарғона водийси, Андижондан, Марғилон ва Қува атрофларидан кўп ўзбек оилалари бу ерга кўчиб келишган. Биз аҳоли, хусусан, зиёлилар, Бадахшон волийси билан суҳбатлашганимизда шу маълумотларга эга бўлдик. Эртаси куни кўплаб ўзбек зиёлиларининг меҳмонхонага келиши биз учун кутилмаган воқеа бўлди.

Муҳаммад Ҳайдар Мирзо «Тарихи Рашидий»да Бадахшоннинг 1510-1530 йилларидаги ҳудудий сиёсий вазиятини жуда муфассал кўрсатган.

Биз вилоят маърифат ва маданият ишларининг масъул ходими Абдумаъруф Росих ёрдамида вилоят волийси Ғози Маҳмуд Аҳмад қабулида бўлдик. Табиб ва шоир Кескин билан танишдик. У кишининг хонадонларига кирдик. Кескин Тошкентда тиббиёт олийгоҳида сабоқ олган врач экан.

Росих жаноблари бизни вилоят маърифат-маданият марказига ҳам олиб борди. У ерда марказ раҳбари, шоирлар ва мухбирлар билан самимий мулоқотлар уюштирилди. Улар бобурийларни Бадахшон ҳукмдорлари сифатида ҳурмат қилишлари, бобурийлар Бадахшонга маърифат тарқатганликлари хусусида мароқ билан сўзладилар. Биз экспедициямизнинг мақсади, мустақиллик туфайли Ўзбекистонда юз берган ўзгаришлар ҳақида гапириб бердик. Буюк аждодларимизнинг Афғонистон ҳудудидаги қабр-мақбараларини тиклаш, ободонлаштириш каби хайрли ишларни амалга ошириш ҳақида фикрлашдик. Ўз навбатида, улардан Бобурнинг биз излаётган «Ҳарб иши» ва «Асрори мусиқий» асарлари ҳамда «Бобурнома» қўлёзмаларини аҳолидан суриштириб топишга кўмаклашишларини илтимос қилдик. Сафаримиз давомида топилган манбаларнинг энг қимматлиси шу бўлдики, олинган маълумотларга кўра, Муҳаммад Ҳайдар Мирзо 1529-1530 йилларда Бадахшонда бўлган пайтлари «Жаҳоннома» достонини эски ўзбек тилида ёзиб тугатган экан. У Аёз тахаллуси билан ижод қилган. Интернетдан олинган маълумотларга қараганда, «Жаҳоннома»нинг қўлёзма нусхаси Берлин университети кутубхонаси ва Урумчи Жамоа академиясининг қўлёзмалар бўлимида сақланмоқда.

«Бобурнома»да 1510-1519 йилларда содир бўлган воқеаларнинг тафсилоти мавжуд эмас. Шу 9 йил (жами 18 йиллик воқеалар баёни йўқ) мобайнида Бобур Мирзо ўз қаламравидаги ҳудудларни кенгайтириб, маданий алоқаларни йўлга қўйган бўлиши керак. У «Бобурнома»да Табриз, Ўш, Косон ва Кобул шаҳарларининг об-ҳавоси мўътадил иқлимли, ёқимли эканини ёзади...

Шунингдек, «Бобурнома»-да Берунийдек буюк олим Афғонистоннинг Ғазна шаҳрида яшаб, Ҳиндистонга саёҳат қилиб, «Ҳиндистон» ва бошқа машҳур асарларни ёзгани ҳақида ҳам ҳеч нарса айтилмаган. Бобур Беруний ҳақида ўз муносабатини ҳозирча топилмаган саҳифаларда билдирган бўлса ажаб эмас.

Бобуршоҳ 1511 — 1512 йилларда Афғонистондан Ҳисор-Олой тоғ тизмалари орқали Фалғар-Масчо-Оббурдон қишлоқларида тўхтаб, водийга, Зарафшон воҳасига учинчи марта келиб, Самарқандни олиши ҳам «Бобурнома»да ёзилмаган. Лакнау шаҳридаги машҳур Худобахш кутубхонасида сақланаётган миниатюрада «Бобурнинг Кошғарни қамал қилиши» номли сурат берилган. Бироқ «Бобурнома»да Табриз об-ҳавоси таърифланганига қарамай Бобурнинг Эронга — Табризга боргани ва Кошғарни қамал қилгани ҳақида маълумот йўқ. Ушбу воқеалар бу қомусий асарнинг йўқолган қисмида (18 йиллик воқеалар) бўлиши мумкин.

Мирзо Бобур мусиқа тинглаб, «Чоргоҳ» куйини басталагани ва бу куйини ўзи ижро этганини ҳам «Бобурнома»да ёзади. Демак, бугунги тадқиқотчи-бобуршунослар учун «Бобурнома»нинг йўқолган қисмлари, «Мусиқа сирлари» ва «Ҳарб иши» асарларини излаб топиш, илмий истеъмолга киритиш долзарб вазифа бўлиб қолмоқда.

...Тахор вилояти томон йўлга тушдик. Экспедиция аъзоларига Бадахшон волийси қози Салимуллоҳ Холиқийни йўл кўрсатувчи қилиб бердилар. Қоронғи тушганда вилоятнинг Кишим шаҳрига етиб келдик. Шинамгина ошхонада афғон палови ва товуқ гўштидан тановул қилиб, биз учун ушбу вазиятда қулайроқ бўлган ҳарбий казармада тунадик.

Эртаси куни Тахор волийси жаноб Абдуллатиф билан учрашдик. Бобораҳим Машрабнинг ночоргина мақбаралари шу вилоятга қарашли Ишкамиш шаҳрида жойлашган. Волий билан шоҳ Машраб қабр-мақбараларини ободонлаштириш ҳақида маслаҳатлашиб олдик. Волий бизнинг хайрли фаолиятимиздан ғоят мамнун бўлиб, бу ишда қўлидан келадиган ёрдамга ҳамиша тайёр эканлигини изҳор этди. Ҳоким (волий) навқирон ўзбек киши эди. Вилоятда асосан ўзбеклар яшаб, қишлоқ хўжалиги ва чорвачилик билан шуғулланишар экан.

Файзободдан Тахор ва Тахордан Мозори Шарифгача бўлган йўл кафтдек текис экан. Бирин-кетин Кундуз шаҳри, Боғлон, Пули Хумри, Самангон, Айбак, Работак, Тошқўрғон ортимизда қолди. Ниҳоят, Мозори Шарифга кириб бордик. Шаҳар зиёлилари — асосан ўзбеклар бизни шаҳар дарвозасидаёқ кутиб олдилар ва Самир Волид меҳмонхонасида учрашув-зиёфат маросимини уюштирдилар.

Мезбонларга фондимиз фаолияти ҳақида, сафаримиз мақсади хусусида муфассал маълумот бериб, кейинги йилларда чоп қилинган илмий-адабий нашрлардан юзга яқин китобни Мозори Шарифдаги Навоий ва Бобур анжуманига тортиқ этдик. Бу китоблар орасида «Бобурнома»нинг асл туркий тилдаги 2002 йилги нашри, асарнинг 2008 йили ҳозирги ўзбек адабий тилига қилинган табдили, Бобурнинг «Ғарибинг Андижонийдир» девони, Комрон Мирзо «Девон»ининг ўзбек ва араб ёзувидаги илмий матни, Шафиқа Ёрқин тайёрлаган «Бобур девонига такмила» китоби, Румер Годеннинг «Гулбадан» романи, Ғафуржон Сатимовнинг «Марказий Осиё ва Ҳиндистон тарихида Бобурийлар даври» монографияси, Қамар Раиснинг «Бобурнинг ҳаёти ва шеърияти» рисолалари бор эди.

Мезбонлар номидан Навоий ва Бобур анжумани раиси Абдулла Руйин нутқ сўзлаб, Алишер Навоий асарларидан тўрт китобни, Гулханийнинг «Зарбулмасал» асари Мозори Шариф нашрини бизга ҳадя қилди. Улуғбек анжумани раиси Пухниёр Ҳидоятулло Ҳидоят «Бобурнома»нинг мукаммал Мозори Шариф (2008) нусхасини тортиқ қилди.

Китоб дўконларидан Муҳаммад Ҳайдар Мирзонинг «Тарихи Рашидий» асарининг 2004 йилги Теҳрон нашрини топишимиз экспедиция аъзолари учун қувончли воқеа бўлди. Айниқса, фондимиз буюртмасига биноан бу асарни ўзбек тилига таржима қилган сафардошимиз Ваҳоб Раҳмоннинг қувончи ичига сиғмасди, чунки ушбу нашрнинг савияси юқори ҳисобланар экан...

Сафар давомидаги йиғилиш ва учрашувларимиз, зиёратгоҳлар шунингдек бобурийларга тааллуқли нимани кўрган бўлсак, ҳаммасини видео ва фото лавҳаларга туширишга ҳаракат қилдик. Коргарнинг «Темуриён» (Темурийлар) китобининг Теҳрон нашрини файзободликлар бизга тортиқ қилишди. Ушбу йирик китобда темурийлар ва бобурийларнинг ҳаёти ва фаолияти тўкис қамраб олинган.

Биз Ҳирот шаҳрини зиёрат қилишни ҳам кўзлаган эдик. Аммо ички вазият боис бу орзуни бироз кечиктиришга тўғри келди. Айритом (Хайратон) орқали Ватанга қайтдик. Ҳар қалай, йигирма кунлик сафаримизда Бобур ва бобурийлар, Ҳайдар Мирзога тегишли анча-мунча ашёвий далиллар ва илмий-адабий маълумотлар тўплашга муваффақ бўлдик. Уларни мавриди билан илмий истеъмолга киритиб оммалаштириш ниятидамиз. Ушбу сафар якуни бўйича Тошкент, Фарғона ва Андижон шаҳарларида бобуршунос олимлар, ёзувчи-шоирлар, журналистлар, вилоят фаоллари иштирокида учрашувлар ўтказдик. Навбатдаги вазифалардан бири «Бобур қомуси» яратилишини тезлаштириш ва Муҳаммад Ҳайдар Мирзонинг «Тарихи Рашидий» асарини фондимиз ҳомийлигида ўзбек тилида чоп этишдан иборат.

Зокиржон МАШРАБОВ,
Бобур номидаги халқаро илмий экспедиция раҳбари

ТЎРТИНЧИ УЧРАШУВ

Санъат оламида

Мана, бир неча йилдирки, Ўзбекистон Бадиий академияси ташаббуси билан ёш мўйқалам соҳиблари ҳаёти ва ижодига бағишланган рангли бадиий алманахлар чоп этилмоқда. Яқинда "Ижодимиз ҳақида гапирсак" деб номланган бу туркум нашрларнинг тўртинчи жилди "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" давлат илмий нашриётида чоп этилди (Ижодий гуруҳ — Бадиий Академия раҳбари, профессор Турсунали Қўзиев, ЎзБА академиги, санъатшунослик доктори Акбар Ҳакимов, фалсафа фанлари доктори, профессор Тилаб Маҳмудов, санъатшунослик номзоди Лариса Шостко). Ёш мўйқалам соҳиблари билан бу галги тўртинчи учрашув ҳам санъат мухлисларига бир олам завқ бағишлайди.

Алманах давлатимиз раҳбари Ислом Каримовнинг қуйидаги сўзлари билан очилади: "Ҳозирги кунда миллий маънавиятимиз ривожини тасвирий санъат намуналарисиз тасаввур этиб бўлмайди. Ўзбек рассомларининг кейинги йилларда самарали ижод қилиб, янги-янги ютуқларни қўлга киритаётгани, бу соҳага кўплаб ёш истеъдод эгалари кириб келаётгани унинг равнақи ва истиқболидан далолат беради".

Қувонарлиси шундаки, мазкур алманахдан тасвирий санъатнинг турли йўналишларида ижод қилаётган ўттиз тўртта рассомнинг энг сара асарлари жой олган ҳамда уларнинг ҳар бирига сўз берилган. Жумладан, ўз ижоди тўғрисида фикр юритар экан, Жасванд Анназаров шундай дейди: "Халқимиз тарихи, афсона ва эртаклари, халқ ўйинлари ижодимнинг ўзига хос манбаига айланган. Тарих ва узоқ ўтмишни ўрганганимиз сайин ў янада сирли ва саргузаштли бўлиб бораверади".

— Шукрлар бўлсинким, менинг тенгдошларим буюк ота-боболаримизнинг кимлигини ва ўзбек халқининг тарихи саҳифаларидаги ҳақиқатларни англашга муваффақ бўлишди, — дейди Мадина Орипова.

Алманахдан жой олган Азамат Отабоев, Алишер Отабоев, Резеда Ахметшина, Наталья Демасова, Елена Комарова, Дилором Мамедова, Ўктамбой Саидов, Дилшод Эшматов, Анвар Усмонов ва бошқаларнинг асарларида юртимиз табиатининг бетакрор манзаралари фалсафий ва ўйчан мушоҳадалар уйғунлигида ифодаланганлиги билан ҳам эътиборни тортади.

Газетамизнинг ушбу сонида мазкур алманахдан жой олган баъзи асарларни эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

ЯНГИ КИТОБЛАР

"БЎСТОН" ҲИКМАТЛАРИ

Шарқ мумтоз адабиётининг улуғ намояндаси Саъдий Шерозийнинг номини эшитмаган, унинг пурмаъно сатрлари, ахлоқий ҳикоятларини ўқиб таъсирланмаган китобхонни топиш қийин бўлса керак. Юз йилдан ортиқ умр кўрган, умрининг учдан бирини илм олишга, яна бир қисмини жаҳонгашталикка бағишлаган беназир шоир Саъдий ижодда ўз мактабини ярата олди ва ўзидан муносиб маънавий мерос қолдирди. Насрий ҳикоя ва масаллардан иборат "Гулистон", "Бўстон", "Соҳибнома" асарлари унинг номини жаҳонга танитди. Чунончи, бу асарларнинг дастлабки иккитаси ўтмишда мактаб ва мадрасаларда қўлланма сифатида ўқитилган. Сайфи Саройи, Муҳаммад Ризо Огаҳий, Муродхўжа домла, Сидқий Хондайлиқий бу китобларни ўз вақтида ўзбек тилига таржима қилишган.

Яқинда "Мумтоз сўз" нашриётида Саъдийнинг шоир Чустий таржимасидаги "Бўстон" асари чиройли муқовада чоп этилди. Кейинги йилларда мумтоз адабиётимиз тадқиқи билан фаол шуғулланаётган адабиётшунос олим Ҳамиджон Ҳомидий ушбу асарни нашрга тайёрлар экан, китоб сўзбошисида қуйидагиларни таъкидлайди: "Алишер Навоийдан тортиб барча ўзбек адиблари Саъдийни ўзларига устоз деб билишган, унинг даҳосидан ижодий баҳраманд бўлишган. Навоийнинг "Ҳайратул аброр", "Маҳбубул қулуб", Авлонийнинг "Туркий Гулистон" асарларида Саъдий ижодининг бевосита таъсири бор... Атоқли ширинкалом шоиримиз Чустий домла ушбу пандномалар мажмуи — "Бўстон"ни таржима қилишга киришар экан, кўз олдида ўзбек китобхони турганлигини ҳисобга олиб, ўгирма жараёнида Саъдий ҳикоятларининг бош ғояси — ижтимоий-фалсафий, ахлоқий-таълимий йўналишни тугал бадиий инъикос эттиришга интилган".

Масъул муҳаррир — филология фанлари доктори Ҳамидулла Болтабоев.

"ҚИРҚ ҒАЗАЛ"

Шоир Ахтамқулининг "Тафаккур" нашриётида чоп этилган янги ғазаллар тўплами шундай номланади. Унга муаллифнинг кейинги йилларда ёзилган, эълон қилинган ва шеърият мухлисларига манзур бўлган қирқта ғазали киритилган.

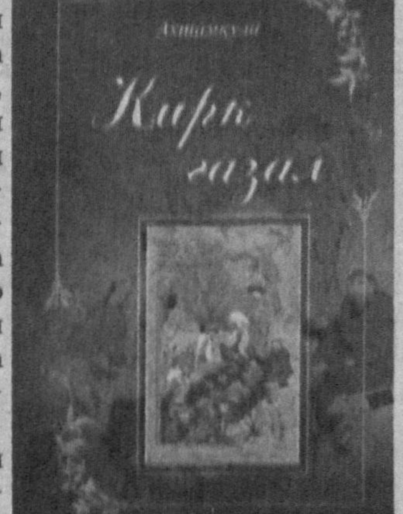

Ватан мавзусидаги ғазалларда шоирнинг ички туйғулари бениҳоя самимий ва тиниқ ифодаланади: "Ватан! Титраб кетар жисмим, агар васлингни ёд этсам...", "Қучоғим гулга тўлдирган Ватан, кафтингга бош қўйдим" ёки: "Онамдай меҳрибон бир зотни кўрдим ушбу майдонда, Боламдай қалби пок дилшодни кўрдим ушбу майдонда...".

Тўпламга адабиётшунос олим Ёқубжон Исҳоқов сўзбоши ёзган.

РАССОМ ВА ТАБИАТ

Пойтахтимиздаги Фотосуратлар уйида очилган «Рассом ва табиат» мавзуидаги кўргазмада таниқли ва ёш рассомларнинг икки юзга рангтасвир асарлари намойиш этилмоқда.

Чорак аср муқаддам бир гуруҳ манзарачи рассомлар ташаббуси билан таниқли рассом Юрий Чернишёв бошчилигида «Табиат ва рассом» деб номланган кўргазма илк бора ташкил этилган эди. Йигирма беш йилдирки, Бадиий академия ўзининг кўргазма мавсумини ушбу анъанавий вернисаж билан тугатади.

Табиат — рассом учун ижод манбаи.

Кўргазма залларида

Унинг сеҳрли жилоси мусаввирларни ҳамиша ўзига мафтун этиб келади. Мазкур кўргазмада таниқли рассомлар билан бир қаторда ёшларнинг асарларини ҳам кўриш янада мароқли. Ака-ука Отабоевлар, Ҳаким Мирзааҳмедов ва шогирдларининг асарлари нафис ранглар жилоси билан томошабинларни жалб этади. Дилором Мамедова, Қудрат Ажиметов, Искра ва Светлана Шин, Владимир Чуб, Татьяна Ли каби рассомлар асарларида чуқур лирика ва ўзига хос ранглар уйғунлиги мужассам.

САРВАРА

Тошент Давлат санъат институти томонидан 1993 йилда Собирова Ёқутжон Абидовна номига берилган 014264 рақамли диплом йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

Утерянную круглую печать ООО "Зохир-техномастер" Кибрайского р-на, Ташкентской области **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОЙ.**

* * *

"USMONQORI RFX" Хусусий корхонаси Масъулияти чекланган жамиятга айлантирилади.

* * *

Утерянный диплом UB-I060161 выданный Ташкентский автомобильно-дорожный институт в 1990 г. на имя Муратову Нодиру Маликовичу **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

Утерянный план квартиры выданный Шайхантахурским БТИ по адресу: махалла Джангох(Ц-15), дом-3, кв-10 на имя Абдукаримовой Шоиры Аскаровны **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

ДП «DARNA PACK» (ИНН 300457886, ОКОНХ 13141. зарегистрированное в министерстве Юстиции за реестровым №725 от 18.05.2007 г.) объявляет, что ИП ООО «PAKSHOO TASHKENT» (ИНН 205889808, ОКОНХ 18122. зарегистрированное в министерстве Юстиции за реестровым №509 от 02.12.2005 г.).

Все права и обязанности компании ДП «DARNA PACK» переходят к ИП ООО «PAKSHOO TASHKENT».

При реорганизации ИП ООО «PAKSHOO TASHKENT» в форме присоединения к нему ДП «DARNA PACK» — ИП ООО «PAKSHOO TASHKENT» считается реорганизованным с момента внесения в единый государственный реестр юридических лиц записи о прекращении деятельности ДП «DARNA PACK».

Претензии принимаются в течении 2-х месяцев по тел: 235-61-11.

* * *

Тошкент шаҳри, Янги Сергели-3 мавзесида жойлашган **"RINCER MOTORS"** МЧЖнинг муҳри йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

Янгийўл тумани ХТБ га қарашли 1-умумий ўрта таълим мактаби томонидан 1993 йилда Эгамбердиев Равшан Боходирович номига берилган № 072666 рақамли гувоҳнома йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

1978 йилда туғилган Эгамбердиев Равшан Боходирович номига Янгийўл шаҳар хизмат кўрсатиш касб-ҳунар коллежи томонидан 1996 йилда берилган К № 8375-сонли диплом йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

Утерянный план дома на имя Рузыбаевой Майсары Саидовны Шайхантахурского р-на, Ц 15, ул.Джангох, дом 13, кв 25 **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

Утеренную круглую печать ООО "Spencer Trade Asia" **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

"Тошкент шаҳар Ер тузиш ва кўчмас мулк кадастри хизмати" Давлат Унитар корхонаси томонидан 29.08.2007 йилда М.Улуғбек туман, Пушкин кўчаси, 59-уйда жойлашган "NTS REVOM" МЧЖ номига берилган ТА 0340275-6202-80 сонли мулк ҳуқуқини Давлат рўйхатидан ўтказиш гувоҳномаси йўқолганлиги сабабли бекор қилинади.

* * *

Утерянный диплом С № 470172 выданный июнь 1968 года город Алмазор "Чиназским сельхозтехникум Министерство сельского хозяество Узбекистана" на имя Балтаеву Базарбеку **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91 Электрон манзилимиз:
Котибият — 233-49-93 info@uzas.uz
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50 Санъат бўлими: 236-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55 Назм ва наср бўлими: 233-49-93

Бош муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи — Нафиса ИСМАТУЛЛАЕВА
Саҳифаловчи — Элёр МАҲМУДОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 20.30

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатга олинган. А — 6931. Буюртма Г — 49. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 5 6 7 8

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН